

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI

Iqbol TOSHPO‘LATOVA

AN‘ANAVIY CHOLG‘U IJROCHILIGI
(dutor)

Ta‘lim yo‘nalishi: 5150700 – Cholg‘u ijrochiligi (an‘anaviy cholg‘u ijrochiligi)

*Oliy talim muassasalari talabalari uchun
o‘quv qo‘llanma*

Toshkent
2017

XXXXX
XXX

Toshpo‘latova I.S.

An‘anaviy cholg‘u ijrochiligi (dutor). O‘zbekiston davlat konservatoriyasi talabalari uchun o‘quv qo‘llanma (o‘zbek tilida). - T.:, 2017. – 123 bet.

XXXXXXXXXX

Ushbu o‘quv qo‘llanma O‘zbekiston davlat konservatoriyasining Ilmiy Kengashi tomonidan nashrga tavsiya etilgan (2017 yil, 30 martdagi 7-sonli bayonnoma).

Mas‘ul muharrir: **Qosimov R.Q.,** “An‘anaviy cholg‘u ijrochilik” kafedrası mudiri, professor.

Nota muharriri: **Mansurov A.M.,** “Bastakorlik va cholg‘ulashtirish” kafedrası professori

Taqrizchilar: **Rahimov H.G‘.,** O‘zbekiston Bastakorlar uyushması raisi o‘rinbosari, professor

Shorahmetov Sh.Sh, “An‘anaviy cholg‘u ijrochilik” kafedrası dotsenti.

Azizboyev.S.S “An‘anaviy cholg‘u ijrochilik” kafedrası dotsenti.

Mazkur o‘quv qo‘llanma O‘zbekiston davlat konservatoriyasining “Cholg‘u ijrochiligi (an‘anaviy cholg‘ular)” bakalavriat yo‘nalishi bo‘yicha tahsil olayotgan talabalar uchun mo‘ljallangan. “Shashmaqom” tarkibidagi dutor cholg‘u ijrochiligiga xos bo‘lgan 24 ta maqom kuylari cholg‘uga mos holda notaga olingan va ulardan 4 yil mobaynida kontsert-pedagogik repertuarlarni boyitishda foydalanish mumkin.

Qo‘llanma “An‘anaviy cholg‘u ijrochiligi (dutor)” fanidan dars berishni boshlayotgan yosh mutaxassislarğa ham dastlabki uslubiy yordam vazifasini bajarishi mumkin.

Данное учебно-методическое пособие предназначено для студентов Государственной консерватории Узбекистана, обучающихся по направлению бакалавриата «Инструментальное исполнительство (традиционные инструменты)». В пособие включены ноты из 24-ёх произведений инструментальных и вокальных частей «Шашмакома», которые обогатят концертно-педагогический репертуар в течении 4-х лет обучения.

Пособие также призвано оказать существенную методическую помощь молодым специалистам, начинающим преподавание по дисциплине «Исполнительство на традиционном инструменте (дутар)».

ISBN XXXXXXXXXXXXXXXXX

© “Musıqa” нашrıetı, 2017

© Toshpo‘latova I.S., 2017

KIRISH

O'zbek musiqa merosini o'rganish va uni munosib darajada kelajak avlodga yetkazish azal-azaldan ijrochilik an'alarining "ustozdan-shogirdga" qabilida amalga oshirib kelinayotgan mezonidir. "Ustoz-shogird" an'ansi asosidagi an'anaviy musiqa sabog'ini ta'lim tizimida qaror topishi zamonaviy ta'limning eng ahamiyatli bosqichlaridan hisoblanadi. Buni uzluksiz ta'lim tizimi doirasida shakllantirish, hamda uni har bir bosqich talablari asosida tartiblash avvalo bilimli mutaxassis tayyorlashning zamini, qolaversa barkamol avlod tarbiyasida muhim ahamiyat kasb etadi.

Odatda, ijrochilik masalalari uzoq muddat shug'ullanishni va shunga mos munosabatni talab etadi. Albatta, cholg'u ijrochiligida uning texnik o'zlashtirish darajalarini ta'limning boshlang'ich va o'rta bo'g'inlarida o'zlashtirish maqsadga muvofiqdir. Muhimi, ijrochi kasbni o'zlashtirish jarayonida asarni ham tarkiban, ham ma'nan idrok etishi va tushungan holda talqin etish ko'nikmalarini hosil qilishi desak, mubolag'a bo'lmaydi.

Shu bilan birga ustoz-shogird an'anasini o'zlashtirish va fazilatlarini saboq jarayonida shakllantirish sozandalar uchun juda ahamiyatlidir.

Uning eng muhim bosqichi ustozlik an'alarini idrok etishdan iborat. O'quv tizimida oliy ta'lim bosqichi talabalarni mutaxassis darajasida shakllantirish uchun to'la-to'kis saboq davri, desak to'g'riroq bo'ladi. Chunki talabalar oliy o'quv yurtigacha cholg'u ijrochiligining zarur texnikaviy mezonlarini o'zlashtirib ulguradilar. Oliy ta'lim muassasasida esa asarlarning mohiyatini anglash va ularni mukammal tarzda talqin etish ustida saboq oladilar.

O'zbek mumtoz musiqa merosi ko'p ma'noli monumental asarlarni o'zida mujassam etgan. Ularning munosib va go'zal talqinlari mumtoz va zamonaviy ustoz sozandalar tomonidan ijro etilib kelinmoqda. Ustoz-shogird ta'lim uslubining muhim qirralaridan biri ana shu ijrochilikda yuzaga kelgan "individual", ya'ni shaxsiy ijro

talqinini tinglab o'zlashtirish ekanligini e'tirof etish joizdir. Lekin, dutor ijrosida bu mezon o'zgacha jihatlar bilan ajralib turadi. Shu bois bo'lsa kerak, dutor ijrosida yangrayotgan asarni har bir sozanda o'zgacha jilo bilan o'ziga xos ijro etishi bilan ajralib turadi.

Zamonaviy jarayon va ta'lim tizimi ham bunga mos holda bo'lishi muqarrar. Qilinayotgan ishlarning barchasi ta'lim tizimini isloh qilishga qaratilgan. Mazkur to'plam ham shu uslubda bajarilgan ishlardan biri ekanligini e'tirof etish joiz.

Ma'lumki, maqom cholg'u va ashula yo'llarini o'zlashtirish jarayonida, asosan o'tmish ustozlar meros qilib qoldirib ketgan nota yozuvlari, magnitofon tasma yozuvlari va gramplastinkalarga yozilgan ijrolarga murojaat qilib kelinadi. Hozirgi kunda musiqa merosiga asoslangan ijrochilik sohasini munosib rivojlantirishda O'zbekiston davlat konservatoriyasi an'anaviy ijrochilik kafedrası professor-o'qituvchilari tomonidan diqqatga molik ishlar qilinmoqda. Milliy cholg'ularimiz (tanbur, dutor, ud, rubob, g'ijjak, nay, chang, qonun)ga, ya'ni har bir cholg'u sozini ijro imkoniyatlari darajasiga qarab maqom kuylarini moslashtirilgan holda o'quv-uslubiy qo'llanmalar yaratilib, nashr qilinmoqda. R.Qosimovning «Rubob navolari», «An'anaviy rubob ijrochiligi», «An'anaviy tanbur ijrochiligi», Sh.Shoraxmetovning «Rubob taronalari», S.Azizboyevning «G'ijjak navolari», R.Samadovning «Doira zarblari», S.Begmatov va N.Qodirovlarning «Ansabl sinfi», S.Begmatov va M.Matyakubovning «An'anaviy xalq cholg'ulari», M.Ziyayyevaning «F.Sodiqov hayoti va ijodi» kabi o'quv-uslubiy qo'llanmalari shular jumlasidandir.

Qo'lingizdagi mazkur to'plam dutor sozi uchun moslashtirilgan maqom turkum asarlari asosida tuzilgan. Bunda asosan Buzruk va Rost maqomlarining cholg'u va ashula yo'llari, birinchi va ikkinchi guruh shu'balaridan turkum asarlar kiritilgan.

To'plamdan o'rin olgan turkum asarlarni tuzishda dutor cholg'usida ijro etiladigan asarlarni talqin qilishdagi asosiy vazifalar maqsad qilib olingan. Ijrochilikda qo'llaniladigan turli xil zarblar, bezaklar, qochirim, nola, kashishlar imkon darajasida ko'rsatib berishga harakat qilindi. Asarni eshitib, so'ngra nota

yozuvida aks ettirilgan yozuvlarga ahamiyat bergan holda ijro etilsa, talaba-sozandaga har tomonlama qulaylik yaratiladi.

Albatta, har bir sozanda o'z imkoniyati, iste'dodi, bilimi orqali to'plamda ko'rsatilgan kuylarni ijodiy talqin qilishi, idroklagan darajasi, asarni tushunishiga qarab undagi zarblar va bezaklarni to'ldirishi mumkin. Chunki, maqom kuy va ashulalari, milliy ijrochiligimizning cheksiz izlanishlarga boy ijodiy jarayoni hisoblanadi.

AN'ANAVIY CHOLG'U (DUTOR) SINFI

An'anaviy cholg'u ijrochiligi qadimdan "Ustoz shogird" an'alariga tayanib kelgan. Bolalar musiqa va san'at maktablari litsey, kollej va oliy o'quv yurtlarida cholg'ularni o'rganish yakka tartibda amalga oshirilib, tasdiqlangan fan dasturlari asosida ta'lim berib kelinadi. Sababi, har bir o'quvchi yoki talaba qobiliyatiga, iqtidoriga qarab ularga alohida yondoshish talab qilinadi. Bilim va ko'nikmalarni musiqa kollej-litseylarining an'anaviy cholg'u sinfida ta'lim olib, dastlabki ijrochilik malakalariga ega bo'lib keladilar. Mazkur qo'llanma ham oliy o'quv yurtlari talabalari uchun an'anaviy dutor cholg'usi bo'yicha tayyorlangan. An'anaviy dutor cholg'usi ijrochiligi orqali kelayotgan yosh avlodning ma'naviy olami va madaniy saviyasini yuksaltirish, zamon yoshlarning mumtoz musiqaning eng sara namunalaridan keng bahramand bo'lishi uchun zarur shart-sharoitlar yaratilgan. Musiqa san'atini, xususan an'anaviy ijrochilik san'atini yanada rivojlantirishga katta e'tibor qaratilganligi barchaga ma'lum.

Mustaqillikga erishilgandan so'ng milliy musiqaga, xususan an'anaviy cholg'ularga bo'lgan qiziqish ko'paydi. An'anaviy dutor cholg'usi ijrochiligi kollej-litsey va oliy o'quv yurtlarida yildan yilga soni ko'payib bormoqda. O'zbekistonda musiqiy ta'lim ilg'or ta'lim tizimlaridan biriga aylanganligini guvohimiz. Ta'lim tizimini rivojlantirishda Vazirlar Mahkamasining qarorlari, chora-tatbirlari o'quv tizimida o'z aksini topmoqda. Ma'lumki, O'zbekistonning birinchi Prezidenti I.A.Karimov o'zining "Yuksak ma'naviyat - yengilmas kuch" asarida – "...agar insonning qulog'i yengil-yelpi, tumtaroq ohanglarga o'rganib qolsa, bora-bora uning badiiy didi, musiqa madaniyati pasayib ketishi, uning ma'naviy olamini sohta tushunchalar egallab olishi ham hech gap emas. Oxir – oqibatda bunday odam Shashmaqom singari milliy merosimizning noyob durdonalarini ham, Motsart, Betxoven, Bax va Chaykovskiy kabi dunyo tan olgan buyuk kompozitorlarning asarlarini ham qabul qilishi qiyin bo'ladi" deb yozganlar. Bundan xulosa shuki,

mumtoz musiqamizning, maqomlarimiz tarixini, ijrosini o'z yurtimizda o'rganmasak, rivojlantirmasak ularni boshqa joyda rivojlantirib bo'lmaydi.

Bu borada oliy o'quv yurti professor – oqituvchilari tomonidan talabga javob beradigan darsliklar, o'quv uslubiy qo'llanmalar, dasturlar yaratilib kelinmoqda. Ta'lim tizimining barcha sohalarida zamonaviy texnologiyalardan foydalanib kelinmoqda. O'tiladigan har bir darslarni innovatsion texnologiyalar yordamida tashkil qilish talabalarni mustaqil ravishda darslarga tayyorlanib kelishlarida “keys stadi” uslublari katta yordam bermoqda. Bunday uslublar “aqliy hujim“, “zanjir“, “zinama-zina“, talabarning bilim olishini shakillantirishda katta-ahamiyatga ega. Bilim, ko'nikmalar avvaloambor talabani o'ziga bo'lgan ishonchini, erkin fikrlashini, o'z fikrini boshqalarga yetkaza olishini shakillantiradi. Kelajakda talablar o'z cholg'ularini mukammal ijro qilishlari balki ulardan yaxshi ustoz – murabbiy bo'lib yetishishida o'z samarasini beradi. Bunga javoban ta'lim beruvchi ustozlar doim izlanishda bo'lib, o'z ustida muntazam ishlab borishlari, va albatta malakalarini ham oshirib borishlari kerak bo'ladi.

SAVOL VA TOPSHIRIQLAR:

1. “Ustoz-shogird” an'anasi deganda nimani tushunasiz?
2. Zamonaviy texnologiyalarda o'qitish deganda nimani tushunasiz?
3. O'qitishning qanday usullarini bilasiz?
4. I.A.Karimovning “Yuksak ma'naviyat-yengilmas kuch” kitobida Shashmaqom xaqidagi ta'rifni o'qib o'rganib kelin.
5. Innovatsion texnologiyalar xaqida ma'lumotlarga ega bo'ling.
6. An'anaviy dutor cholg'usi xaqida tarixiy ma'lumotlar topib o'rganib keling

TAYANCH IBORALAR: musiqa merosi, musiqa merosi, “Ustoz-shogird” an'anasi, mumtoz musiqa, cholg'u ijrochiligi, dutor cholg'usi

FOYDALANISH UCHUN ADABIYOTLAR:

1. Тошпўлатова И. Анъанавий дутор ижрочилиги. –Т., 2004.
2. Қосимов Р. Анъанавий танбур ижрочилиги. –Т., 2002.

DUTOR TARIXIDAN

Har bir kashfiyot ilmiy-ijodiy izlanishlardan boshlanib, uzoq muddatli yaratilish jarayoni natijaning nufuzidan kelib chiqib kuzatiladi va so‘ng tadqiqot qilinadi. Bunday jarayonlar yillarni, kerak bo‘lsa asrlarni qamrab oladi. Yuksak namuna amaliy foydalanishda an‘anaga aylangungacha davom etadi. Ze‘ro, kashfiyot an‘anaga aylanmas ekan, keng miqyosda qabul qilinmas ekan u xalq mulki, milliy iftixori darajasiga ko‘tarilmaydi. Dutor - o‘zbek xalqi ma‘naviyatining in‘ikosidir. Shu bois uzoq o‘tmishdan nola-yu sadolari bilan qalblarimizni to‘lqinlantirib, inson ruhiga madad berib keladi.

Tarixiy yozma manbalarda bayon etilishicha, dator dastlab XV asrda ilk bor tilga olinadi. O‘z asrining musiqashunos allomasi Zaynulobiddin al-Husaynining “Qonuni ilmi va amali musiqiy“ risolasida dator haqida ma’lumotlar zikr etilgan. Risolada tasvirlangan cholg‘u sozi zamonaviy dutordan unchalik farq qilmaydi. Mavjud farqlarni esa, asosan dutorlarning shakillanishida ko‘rish mumkin. Xususan, cholg‘uni dasta qismi qisqaroq bo‘lib, kosasi zamonaviy dutorga nisbatan kattaroq (ud sozining kosasidan kichikroq) bo‘lganligi qayd etilgan.

Dutor va uning tarixi, yaratilishi jarayoni, ommalashish davrlari xususida ham qator rivoyatlar mavjud. Sharqning buyuk allomasi Fisag‘ursning ilk cholg‘uni

yaratishga turtki bo'lgan rivoyatini musiqashunos olim I.Rajabov "Maqomlar masalasiga doir" risolasida keltiradi.

"Bir kuni Fisag'ursning tushida bir mo'ysafid kirib, uning boshiga kelib shunday deydi: "Sen ertaga barvaqt turib, kaddof (paxta tituvchi)lar bozoriga borgil. U yerda senga hikmat sirlaridan biri namoyon bo'ladi" Fisag'urs ertalab kaddoflar rastasiga boribdi va u yerda hech narsani tushunmay qaytib kelibdi. Mo'ysafid shu kuni kechasi tushida yana kirib, kecha aytgan gapini takrorlabdi. Fisag'urs uyg'onib, ikkinchi marta bozorga borganida, paxta tituvchilar yoyining ipidan chiqayotgan tovush uning diqqatini jalb etibdi. Fisag'ursning ko'ngliga bir fikr kelibdi va u yerda yotgan ot dumining tolasini olib, bir uchini tishlab, ikkinchi uchini qo'li bilan tortib turib chertgan ekan, mayin va yoqimli bir ovoz eshitilibdi. Keyinchalik Fisag'urs qilni ipak ipga almashtiribdi. So'ng, shu ipni taqib chalinadigan torli cholg'u asbobi yaratish ustida mulohaza yurita boshlabdi. Kunlarning birida Fisag'urs hakim tog' tomon yo'l olibdi. Tog'ning etagida kuchli shamol esib, qandaydir xushtak ovozi eshitilibdi. U yoq bu yoqqa qarab, ichi kavak bo'lib, bo'shab qolgan toshbaqa kosasiga ko'zi tushibdi. Uning bosh, qo'l, oyoq, dumi chiqib turadigan teshiklaridan o'tayotgan shamol shunday tovush hosil qilayotganligini anglabdi. "Bir narsaga yarab qolar" deb uni yerdan olibdi. Keyinroq toshbaqa kosasidagi eng katta teshikka (toshbaqaning boshi chiqib turadigan yerga) dasta o'rnatibdi va unga ip taqab, chalaboshlabdi. Bu tovush chiqaruvchi asbob dastlab juda sodda va oddiy bo'lgan ekan. Insonlar uni o'zaro "barbat" deya boshlashgan.

Fisag'ursdan keyingi davrlarda yashagan musiqachilar yoqimli ohang taratuvchi mazkur cholg'u (barbat)ni takomillashtirdilar va uning asosida 2-3-4 torli musiqa cholg'ularini yaratdilar. Bundan tashqari, endilikda bizlar "dutor" deb biladigan cholg'uning mungli nolasini eshitib g'azabidan tushgan podshohlar haqida ko'plab rivoyatlar ham mavjud. Bularning hammasini dutorning xalq orasida keng tarqalgani, hayot bilan hamnafas bo'lganidan darak beradi, albatta.

XIX asrda O'rta Osiyoga ekapeditsiya uchun kelgan olimlar, tadqiqotchilar, o'lkashunos va etnograflar musiqa mahalliy aholining qon-qoniga singib ketganligini

qayd qilib o'tadilar. Deyarli har bir o'zbek xonadonida dutor sozini ko'rish mumkinligi va u O'rta Osiyo xalqlarining eng sevimli cholg'u sozi ekanligini yozib, o'z kundaliklarida hamda ilmiy risolalarida bayon etganlar.

Dutor Markaziy Osiyoning o'zbek, tojik, turkman va uyg'ur xalqlari orasida keng tarqalgan cholg'ulardan biridir. O'lkamizning musiqa sozlari orasida dutor o'zining mayin, xonaki tovushi bilan alohida ajralib turadi. Ayni paytda bizning Respublikamizda dutor ijrochiligi to'rt asosiy local uslubga bo'linadi. Bular: Xorazm, Samarqand–Buxoro, Qashqadaryo–Surxondaryo va Farg'ona –Toshkent uslublaridir. Bu uslublar ichida Xorazm va Farg'ona –Toshkent mahalliy yo'llari alohida ajralib turadi. Nafaqat folklor va klassik san'atida, balki ijrochilikda shu vohalar cholg'u sozining tuzilishi va ijro etilishida o'ziga xos xususiyatlar bilan bir-biridan farq qiladi.

Vohalar ijro uslublarining takomillashib borishi natijasida dutor ijrochiligida turli maktablar vujudga keldi. Bu ijro maktablari vohalarining o'ziga xos an'analari, shevalari va urf – odatlari bilan uyg'unlashib ketgan. Bu avvalo cholg'u sozi ko'rinishida gavdalandi.

Dutor turlari haqida so'z yuritadigan bo'lsak, tarixiy rivojlanish jarayonida turkman, tojik, uyg'ur, xorazm, o'zbek dutorlari shakillangan. Bular tuzilishi jihatidan unchalik farqlanmasa-da, har holda ko'rinishi, torlari bilan bir-biridan biroz ajralib turadi. Masalan, uyg'ur va tojik dutorlarining bir-biriga o'xshashlik tomonlari shundaki, ularning kosasi turkman va xorazm dutoriga nisbatan birmuncha kattaroq bo'ladi. Odatda turkman dutoriga metallardan yasalgan sim taqiladi. Tojik dutorlarini ayrimlari o'zbek dutoriga o'xshaydi. Ularning kosasining o'rtacha hajmi bilan bir-biriga yaqin turadi. Shuni alohida qayd etish lozimki, O'zbekistonning o'zida ham dutorlar azaldan 2 xil yasalgan, ya'ni erkaklar dutori va ayollar uchun mo'ljallangan dutorlar. Erkaklar dutorining kosasi kattaroq, dastasi esa uzunroq bo'ladi. Ayollar dutorlari aksincha, kosasi kichikroq va dastasi ham nisbatan qisqa, ayollarga yarashadigan va nozikroq qilib mohir soz ustalari tomonidan yasaladi. Vohalar va turli xalqlarga xos dutorlarning ko'rinishi ijro an'analari ham ta'sir etishi

muqarrardir. Shu nuqtai nazardan biz o'zbek, turkman, xorazm dutor ijrochiligi maktablari shakllanishini ko'ramiz mumkin. Dutor xatto yirik asarlarni yaratilishiga ham asos bo'lganligini qayd etish joizdir. Bunga Xorazm dutor maqomlarini misol tariqasida keltirishimiz mumkin.

O'zbekistonda asosan Xorazm, Qo'qon, Andijon, Toshkent kabi o'ziga xos ijrochilik maktablari shakllangan.

SAVOL VA TOPSHIRIQLAR:

1. Dutor cholg'usi o'zbek xaqidan tashqari yana qaysi xalqlarda uchraydi?
2. Dutor ijrochiligida qanday lokal uslublar mavjud?
3. Tojik, turkman va uyg'ur dutorlarining o'zbek dutoridan farqini topib o'rganib keling.
4. Uyg'ur va tojik dutorlarining bir-biriga o'xshashlik tomonlarini toping.

TAYANCH IBORALAR: Tarixiy yozma manbalar, musiqashunos alloma, risolada tasvirlangan, dasta qismi, kaddof, barbat, dutor, ijro uslublar, ijrochilik maktablari

FOYDALANISH UCHUN ADABIYOTLAR:

1. Тошпўлатова И. Анъанавий дутор ижрочилиги. –Т., 2004.
2. O'zbekiston Milliy Entsiklopediyasi.

DUTOR VA UNING O'ZBEK AN'ANAVIY MUSIQA IJROCHILIGIDAGI O'RNI

Qadimiy madaniyat o'choqlaridan biri bo'lgan - O'rta Osiyoda yashagan xalqlar jahon fani va madaniyati xazinasiga salmoqli hissa qo'shganlar. Ular musiqa madaniyati sohasida ham juda boy qadimiy merosga egadirlar. O'zbekiston hududida

keng tarqalgan cholg'ular xususida to'xtaladigan bo'lsak, shulardan biri dutordir. Uning juda qadimiyligidan darak beruvchi, Tuproq qal'a (miloddan avvalgi IV-III asrlar)dan topilgan ikki torli cholg'ularning keyinchalik dutor, dombra va qo'biz shaklida takomillashganligini ko'rsatadi. Bu cholg'ular tut yoki o'rik yog'ochidan yasaladi. Ular qovurg'ali o'yma dutor va o'yib ishlangan dutor bo'lgan. Qopqog'i esa tut yog'ochidan yupqa qilib ishlangan. Dutorlar tori sozlanishi bo'yicha kichik oktava "re" notasidan, katta oktava "sol" yoki "lya", ba'zan esa qo'shtor qilib ham sozlanadi. Bu cholg'u o'zbek an'anaviy musiqa ijrochiligida juda katta ahamiyat kasb etadi. Ma'lumki, u yakka tarzda, jo'rsozlikda, jo'rnavozlikda va ansambllarda o'z o'rniga ega. Og'ir kuylar yakka tarzda ijro qilinganda dutor shunday bir mungli va sehrli ovozga egaki, insonni ruhini tinchlantiradi va ma'naviy oziqlantiradi. Agar, sho'xchan va tez quvnoq kuylar ijro qilinsa, tinglovchining qalbini quvontiradi va zavq bag'ishlaydi. Dutot cholg'usi boshqa cholg'ularimizga qaraganda zarblar jihatidan ham keng imkoniyatlarga ega. Shuning uchun ham xalq kuylari, maqomlarning qashqarcha, soqinoma, ufor kabi sho'xchan taronalari bu cholg'uda o'zgacha jarang topadi.

Jo'rnavozlikda "dutor" va "tanbur" cholg'ulari ijrosidagi kuylar bir biriga hamohangdir. Xususan, bu cholg'ularda ijro qilinadigan kuylar yoki ashulalar misolida ko'rishimiz mumkin. Bu cholg'ular bir birini shunday to'ldiradiki, ulardan go'zal yangi bir ohang paydo bo'ladi.

Dutor cholg'usining yana bir muhim jihati shundaki, bu sozda yakka ijro qilinganda o'ng qo'ldagi zarblarning "usul beruvchi" vazifasini bajarishi aksariyat hollarda doirasiz yakka ijro qilinishiga sabab bo'ladi.

O'zbek an'anaviy musiqa ijrochiligida keng tarqalgan ijro amaliyotida tanbur, rubob, dutor, g'ijjak, chang, nay, surnay, qonun, doira kabi har tomonlama takomillashgan cholg'u asboblari mavjud. Cholg'ularning takomillashuvi ularning ovoziga, ovoz diapazoniga, shakllariga ta'sir ko'rsatgan. Dutor cholg'usi manbalarda yozilishicha deyarli o'zgarmagan. Qadimda dutor cholg'usi asosan ayollar tomonidan

ijro qilingan va ijro amaliyotida keng ommalashgan. Shu bois bo'lsa kerak, dutor sozining mayin va xonaki ovozga egaligi bizgacha o'zgarmastan yetib kelgan.

SAVOL VA TOPSHIRIQLAR:

1. Dutor cholg'usi nechanchi asrda va qayerda topilgan?
2. Dutor cholg'usini yasashda qanday daraxt yog'ochlaridan foydalanilgan?
3. Dutor zarblarini topib o'rganib keeling.
4. Dutorni sozlash xaqidagi ma'lumotlarga ega bo'ling.

TAYANCH IBORALAR: tut yoki o'rik yog'ochi, tuproq qal'a, qopqoq, dutorlar tori, usul beruvchi

FOYDALANISH UCHUN ADABIYOTLAR:

1. Тошпўлатова И. Анъанавий дутор ижрочилиги. –Т., 2004.
2. O'zbekiston Milliy Entsiklopediyasi.

DUTOR IJROCHILIGI MAKTABLARI

XX-XXI asrlarga kelib, dutor ijrochiligi professional darajada rivojlana boshladi. Bir qator mohir ijrochilar shakllandi. Dutorni go'zal sadolantirishning turli ko'rinishlari va uslublari paydo bo'ldi. Bu bir-biridan serjilo ijro uslublari o'ziga xosligi bilan tinglovchilar dilidan joy ola boshladi. Ularning uslublari qiziqqan yoshlar ham paydo bo'ldi, natijada ijrochilik maktablariga aylandi. Dutor ijrochilik uslublari haqida gapirar ekanmiz, biz Xorazm dutor maktablari va o'ziga xos go'zal ijrochilik uslubini qayd etmasdan ilojimiz yo'q. Farg'ona-Toshkent vohasidagi ko'p ijro yo'llaridan - Qo'qon dutor ijrochilik maktabining an'analari ham alohida ajralib turadi. Dutor ijrochiligining an'anaviy uslubda maxsus maqom yo'llari yaratilgan.

Xorazm vohasida dutor cholg'uchiligi ham o'ziga xos bo'lib, unda o'ng qo'l zarblari rez usulidagi uzluksiz davomiy ijrosi bilan ajralib turadi. Har bir kuchli

hissani bo‘rttirib, o‘ng qo‘lning to‘rt barmog‘i va jimjiloqni qopqoqqa tekkizib, tirnab va chertib ijro qilish asosiy xususiyatlardan hisoblanadi. Dutorning o‘ng qo‘l zarblari Xorazmda “dast” deyiladi. Ular o‘z ichiga kuy va usul bo‘laklarini murakkab va jozibali jihatlarini birlashtiradi. Keksa sozandalarning aytishiga qaraganda, doston nomalariga jo‘r bo‘luvchi doira ham usulni dator zarblaridan o‘rgangan. Nomalarning kuy tuzilishi va tezkor rivojlanganligidan baxshilar datorning ijro imkoniytlaridan to‘liq foydalanganlar. Xorazm dator ijrochiligini takomillashuvida bir qator ustoz ijrochilarining katta hissalar bor.

Bulardan - Nurmuhammad Boltayevni alohida ta’kidlab o‘tish joizdir. Ustoz ijrosidagi - “Orazibon”, “Qarinaldo”, “Aliqambar”, “Qoradali”, “Roviy”, “Dilxiroj” kabi xalq kuylarida Xorazm ijro uslubini, ya’ni qopqoqqa urib, to‘rt barmoqni birgalikda terib chalishlarni yaqqol ko‘rishimiz mumkin.

Farg‘ona-Toshkent dator ijrochiligida shaxsiy uslublar muhim ahamiyat kasb etgan. O‘z ijrolari bilan musiqa ijrochiligi san’atiga salmoqli hissa qo‘shgan zabardast ustozlar - Faxriddin Sodiqov, Mahmud Yunusov, Orif Qosimov, Zokirjon Obidov, Komiljon Jabborov, Turg‘in Alimatov kabilarning ijro yo‘llari musiqa san’atimizda o‘rnak uslublardir.

SAVOL VA TOPSHIRIQLAR:

1. F.Sodiqov ijro uslubini boshqa datorchilarning uslubidan nimasi bilan farqlanadi?
2. Farg‘ona-Toshkent dator ijrochiligiga xissa qo‘shgan sozandalardan kimlarni bilasiz?
3. Xorazm dator ijrochiligi uslubini o‘rganib keling.
4. Qo‘qon dator ijrochilik maktabi xaqida ma’lumotga ega bo‘lib keling.

TAYANCH IBORALAR: Farg‘ona-Toshkent vohasi, Xorazm dator maktablari, Qo‘qon dator ijrochilik maktabi, o‘ng qo‘l zarblari, dast

FOYDALANISH UCHUN ADABIYOTLAR:

1. Тошпўлатова И. Анъанавий дутор ижрочилиги. –Т., 2004.
2. O‘zbekiston Milliy Entsiklopediyasi.

MOHIR USTOZLARNING IJRO USLUBLARI HAQIDA

Buyuk ustoz, benazir sozanda va bastakor, O‘zbekistonda xizmat ko‘rsatgan san’at arbobi **Faxriddin Sodiqov**ning ijro uslubi o‘zbek musiqasi ijrochiligida yangi bir sahifa ochdi. Dutorning imkoniyatlarini to‘la ochib berishda va mumtoz asarlarni ijro etishda muhim ahamiyat kasb etdi. Faxriddin Sodiqovning bu darajadagi ijro uslublari - mavjud barcha ijrolar va ulardan o‘zgacharoq harakatlarni mujassamlashtirgan. Bu avvalambor ijrochi tomonidan juda nozik va mayin cholg‘u chertishdan iboratdir. Ya’ni, ijrochining o‘ng qo‘li harakatida dutor qopqog‘iga tegmasdan torlarini sadolantirishi lozim. O‘ng qo‘lning mayinligi juda muhim. Demak, ortiqcha zarblardan qochish lozim. Go‘yoki dutorda so‘z talaffuzi kabi mahoratda tarannum etishdir. Chap qo‘ldagi harakatlarda eng muhim hisoblangan bir usul mavjud. Bu - “miyang” deyiladi, ya’ni, tanburda erishiladigan kashishni dutordagi ifodasi demakdir. Dutorda ham kashish 0,5 va 1 tongacha yetib boradi. Buni cholg‘uda ifodalash, ko‘rsata bilish o‘z navbatida cholg‘uchidan yuksak mahorat va yuqori malaka talab qiladi. Bu usul asarning jozibasi va mukammalligini ta’minlaydi.

Yuqorida ta’kidlab o‘tganimizdek, ustoz Faxriddin Sodiqovning ijro uslubi - o‘zbek musiqasi ijrochiligida, ayniqsa, dutor ijrochiligida katta burilish yasadi, deb bema’lol aytishimiz mumkin.

XX asr oxiri, XXI asrning boshlarida ustoz Faxriddin Sodiqovning sevimli shogirdlari bo‘lgan - mohir sozanda, ustoz-san’atkor, dotsent Abdurahim Hamidovning olib borgan samarali mehnati natijasida, ustoz yaratgan ijro uslubi, shogirdlar tomonidan targ‘ib qilib, o‘zlashtirib kelinmoqda. Faxriddin Sodiqov shogirdlariga “Fabrika”, “Shafoat”, “Cho‘li Iroq”, “Ajam taronalari”, “Chorgoh II”

va “Chorgoh III”, “Yor bilib” kabi o‘zbek xalq kuylari, mumtoz va bastakorlar asarlarini o‘rgatish bilan bir qatorda o‘z ijro uslubi asosini qalbiga joy qilgan. Ajoyib sozanda, mohir ustoz-muallim, o‘zbek maqomlari va bastakorlik ijodiyotining bilimdoni sifatida **Abdurahim Hamidov** o‘zining butun ijodiy faoliyati davomida ustozining ijro uslubini yanada boyitib, sayqallatib, ijroni yanada mukammallashishiga erishadi. Abdurahim Hamidovning buyuk ishlaridan yana biri – “Shashmaqom” mushkilot qismini magnit tasmlariga muhirlaganligidir. Ayni paytda ushbu musiqiy yozuvlardan keng foydalanib kelinmoqda. Konservatoriyada faoliyat ko‘rsatib kelgan yillari bir qancha shogirdlarni yetishtirib chiqardi. Bular - Iqbol Toshpo‘latova, Shuhrat Razzoqov, Matluba Kalonova, Feruza Sapayeva, Xurshida Qahhorova va Go‘zal Mo‘minovalar. Hozirgi kunda ustozning shogirdlari turli musiqa maskanlarida faoliyat ko‘rsatib kelmoqdalar va dutor ijrochiligi sirlarini yoshlarga targ‘ib qilib qilishmoqda.

Ustoz **Malika Ziyayeva** Yunus Rajabiy nomidagi maqomchilar ansamblida bir necha yil ijod qilib kelgan. U ansamblida O‘zbekiston xalq artisti, professor Turg‘un Alimatov, O‘zbekiston xalq artisti Orif Qosimov kabi xalq ardog‘idagi san‘at darg‘alari bilan yonma-yon o‘tirib ijodiy faoliyat olib borgan. Malika Ziyayeva o‘ziga xos ijro uslubiga ega bo‘lgan sozanda. Ustozidan meros bo‘lib qolgan ijro uslubini shogirdlariga o‘tkazib, bu uslubni, ya‘ni Faxriddin Sodiqov ijro uslubini maktab darajasiga chiqardi. Shogirdlari tomonidan, yakka dutor ijrosida o‘zbek xalq kuylari, bastakorlar, “Shashmaqom” tarkibidagi eng murakkab turkum asarlaridan hisoblangan - Saraxborlar, Talqinlar, Nasrlar, Savtlar, Mo‘g‘ilchalar ijro qilinmoqda.

Zokirjon Obidov ijro uslubining asosiy nigizi uning o‘ng qo‘l harakatida, barmoqlari va beriladigan urg‘ularni turli ko‘rinish va shakllarda ishlatishida, o‘zbek musiqasida jozibalik “teskari zarb”larni mohirona qo‘llashidadir. Ustoz Zokirjon Obidov ijro uslubidagi teskari zarblar boshqa dutor ijro uslublaridan farqli o‘laroq, teskari zarblar orasiga pirrang va rezlar joylashgan. Ustoz ijro uslublari chap qo‘l harakatlarining soddaligi va o‘ng qo‘l zarblarining mukammaligi bilan ham el orasida

shuhrat qozongan. Uning eng taniqli asari - “Gilos” nomli kuyida ushbu uslublar yaqol nomoyon bo‘lgan.

Mahmud Yunusov uslubi o‘ziga xos xususiyatga ega bo‘lib, chap qo‘l harakatiga asoslangan. Mahmud Yunusov chap qo‘l bilan juda mohirona o‘zbek milliy sayqal va qochirimlarini ishlata olgan. O‘ng qo‘l harakatlari esa oddiy va sodda zarblardan tashkil topgan. Shuning hisobiga ijro sersayqal hamda serjilo yangragan. Uslubning o‘ziga xos yana bir jihati shundaki, ustoz sozanda o‘ng qo‘l bilan zarb berganda, barmoqlarini dutor qopqog‘ini ishqab harakatlantirganlar. Bu harakat asosida xalqimiz ularni “Mahmud tarasha” deb nomlagan. Aslida cholg‘u elning dilidan joy olib, nazariga tushib xalq tomonidan e‘zozga ega bo‘lishi, Mahmud Yunusov kabi mohir sozandalar o‘z kasbining fidoyisi bo‘lgan insonlarga bog‘liqdir.

Orif Qosimov uslubi ko‘proq akademik yo‘lga mansubligi bilan ajralib turadi. Ijroda texnik harakatlarga ko‘proq e‘tibor berilgan. Uning ijro uslublarida chap qo‘l tekis va ravon yurg‘izilgan, o‘ng qo‘l zarblari esa aniq va keskin berilgan. Ustoz ijrosidagi “Cho‘li Iroq”, “Samoi Dugoh”, “Shafoat”, “Chapandozi Bayot” kabi kuylarda bu ijro uslubining yaqol namoyon bo‘lganligini ko‘ramiz.

Turg‘un Alimatov - an‘anaviy ijrochilikda katta mahoratga ega bo‘lgan sozandalardan biridir. Uning ijro uslubida keng qo‘llaniladigan turli xil nola, qochirim, zarb, miyang‘, kashish, farshlag kabi musiqiy bezaklar asar ijrosidagi yetuklikni anglatgan. O‘zbekiston xalq artisti, benazir ustoz-sozanda, professor Turg‘un Alimatovning dutor ijrochiligi uslubi o‘ziga xosdir. Ustozning dutor chalayotgandagi o‘ng qo‘li va chap qo‘l harakatlari dutorning sadosiga e‘tibor berganda chap qo‘ldagi har bir sayqal bilan o‘ng qo‘l harakatidagi zarblarda uyg‘unlik yaqqol namoyon bo‘ladi. Uning dutor ijrochiligidagi o‘ziga xos tomonlardan yana biri - bu tanbur va sato cholg‘ulari ijrosi an‘analarini dutorga moslashtirganliklaridir.

O‘zidan avlodlarga maktab qoldirgan bu ustozning ijro uslubi asosini chap qo‘lning zarbsiz ijro etiladigan forshlaklari tashkil etadi. Misol tariqasida, uning

ijrosidagi “Tanovor” kuyini oladigan bo‘lsak, bu kuyni forshlaklarsiz tasavvur qilish qiyin.

SAVOL VA TOPSHIRIQLAR:

1. Z.Obidovning ijro uslubi xaqida nimani bilasiz?
2. T.Alimatov ijro uslubi xaqida qanday ma’lumotlarga egasiz?
3. A.Hamidovning ijrochilik uslubidagi farqni aniqlab toping.
4. M.Yunusov va O.Qosimov ijro uslublarining farqini aniqlab bering.

TAYANCH IBORALAR: dutor qopqog‘iga tegmasdan, miyang‘, bastakorlar asarlari, yakka dutor ijrosi, teskari zarb, chap qo‘l harakatlari

FOYDALANISH UCHUN ADABIYOTLAR:

1. Тошпўлатова И. Анъанавий дутор ижрочилиги. –Т., 2004.
2. O‘zbekiston Milliy Entsiklopediyasi.

DUTOR IJROCHILIGIDAGI BEZAKLAR

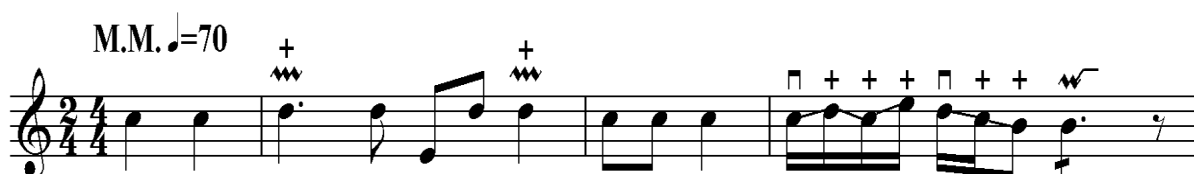
Dutor ijrochiligining jozibasi – rang-barang zarblardan hosil bo‘ladigan sadolarni turli bezak va jilolar bilan bezashdir. Shu bois dutorga xos bezak – qochirimlar an’anaviy ijrochilikda munosib o‘rin olgan. Ular sozandalar orasida **qochirim, kashish, miyang‘, molish, nolish, to‘lqinlatish** kabi iboralar bilan ataladi. Har bir bezak o‘z ko‘rinishi, ijro uslubi va shunga xos jozibali sadosiga egadir. Ularni mahorat bilan amalga oshirish uchun ijro texnikasini o‘zlashtirish lozim.

Quyida dutor ijrochiligiga xos jilo-bezaklarining sharhi, yozilish uslubi va nota namunasidagi o‘rnini qisqa misollarda keltiramiz.

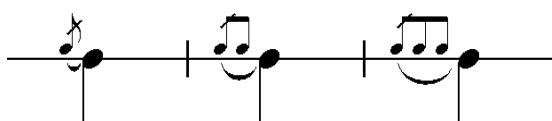
S.M.Taxalov o‘zbek an’anaviy musiqasida bezaklar haqida so‘z yuritgan. O‘zbek chertma cholg‘u asboblari ijro paytida ayrim tovushlar (ba’zan bir necha

tovush) torga urmasdan ijro etiladi. O'sha notaning ustiga qo'shuv (+) belgisi qo'yiladi. Tovush chap qo'l barmoqlarini pardaga bosish natijasida hosil qilinadi. Tanbur, dutor, qashqar va afg'on ruboblarida tovush hosil qilishning ana shunday usuli ham turli melizmatik bezaklarni ijro etishda tez-tez uchrab turadi, bu an'anaviy ijrochilikda alohida o'rin egallaydi.

NAVRO'ZI SABO

Qochirim – an'anaviy musiqa ijrochiligida oddiy va murakkab jilolar - qochirim turlariga kiradi. Odatda bu bezaklar barchaga ma'lum forshlag, trel, mordentlar kabidir:

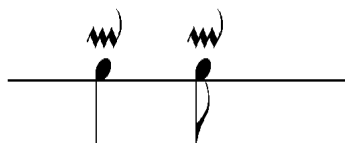

SARAHBORI DUGOH

Kashish – ushbu o'ziga xos bezakni dutorda ijro etishda chap qo'l barmoqlari pardada vertikal holda joylashadi va torlar pardada yarim tongacha ezilib, yuqoriga tortiladi. Natijada dutor nolishida **miyang'** ovoz harakatidagi sado hosil bo'ladi.

Kashishlar shartli ravishda ikkiga bo‘linadi. Yarim tongacha bo‘lgan kashish. Bu kashish nota ko‘rinishida quyidagicha belgilanadi:

Ikkinchisi: bir tongacha bo‘lgan oraliqqa ega bo‘lib, notada quyidagicha belgilanadi:

Molish – barmoqni bir tovushdan ikkinchi bir tovushga ohista sirg‘altirish orqali erishiladigan usul, ya’ni akademik ijrochilikda qo‘llaniladigan “glissando”ga o‘xshash talqin etiladi. Bunda barmoq bir necha tovush oralig‘ida sirg‘aladi. Molish bezagi kichik, katta sekunda va tersiya intervallari orasida pastdan yuqoriga yoki yuqoridan pastga harakatlanadi. Tovushdan-tovushga ko‘chishni faqat bir barmoq bajaradi. Bir parda ikkinchi pardaga sirg‘alib o‘tishda zarb birinchi notada amalga oshiriladi, lekin keyingi, + belgisi qo‘yilgan notada esa faqat birinchi zarbning aksadosi qolishi zarur:

To‘lqinlatish (vibrato) – bu bezak deyarli barcha xalq kuylari va ashula yo‘llarini ijro qilishda qo‘llaniladi. Chap qo‘l barmog‘ini pardaga bosib, o‘ng qo‘lda zarb urilgandan so‘ng, barmoqning o‘zida torni vertikal holda bosib titratish yo‘li bilan hosil qilinadi:

SOZ

CHORGOH II

Hozirgi kunda Respublikamizda an'anaviy dutor ijrochiligi tobora ommalashib bormoqda. Hoji Abdulaziz Abdurasulov, Abdusoat Vahobov, Qozixon Madrahimov, Yunus Rajabiy, Usta Ro'zimatxon Isaboyev, Orif Qosimov, Mahmudjon Yunusov, Turg'un Alimatov, G'ulomjon Qo'chqorov kabi zabardast ustoz san'atkorlar izidan borayotgan - Malika Ziyayeva, Iqbol Toshpo'latova, Shuhrat Razzoqov, Ro'zibi Hojiyeva kabi zamonamizning taniqli ustoz hamda mohir dutorchilari faoliyatida an'anaviy dutor ijrochiligi o'ziga xos tarzda davom etmoqda, rivojlanmoqda.

An'anaviy dutor ijrochiligida Faxriddin Sodiqov maktabi bezaklarni ishlatish borasida ham alohida e'tiborga loyiq. Maqom kuylarini ijro etishda o'ziga xosligi bilan ajralib turadi. Ustoz har bir kuyni ijro qilishdan oldin usuliga, kuy holatiga qarab zarb tanlar edilar. Farg'ona-Toshkent ijrochiligida bu uslub o'ziga xos tarzda "ipak chalish" usuli deb ham nomlanadi. Ayniqsa, o'ng qo'l mayin haraktlanib, ayollarga xos yo'l-miyang', kashish bezaklari yordamida kuyga alohida joziba baxsh etgan. O'ng va chap qo'llar harakatlari bir-biriga juda mutanosib bo'lgan. O'ng qo'l zarblarida qilinmagan qochirimlarni, chap qo'l yordamida kashish-miyang'lar bilan to'ldirilgan. Faxriddin Sodiqovning dutor maktabiga xos jihatlardan biri - dutor ijrochiligini ayollar xarakteriga o'xshashligidir. Dutorni hech qachon qattiq chalmas

edilar. Qo'llarini pardalarga juda muloyimlik bilan harakatlantirib, ko'proq yuqoriga yo'nalgan zarblarni ishlatganlar. O'ng qo'l barmoqlari dutor qopqog'iga sira urilmas edi. Chap qo'l barmoqlari pardalarda iloji boricha muloyim harakatlangan. Uzib chalish holatlari kam uchragan. Faxriddin Sodiqov dutor ijrochilik maktabi va uning ijro usullari xususida dotsent Malika Ziyoyeva izlanishlar, tadqiqotlar olib bordilar.

O'zbek dutor ijrochiligi naqadar sehrli, jozibador hamda turfa xildir. Unda bir necha voha an'analari, sanoqsiz bezak va jilolar, behisob ohanglar tarovati mujassamdir. Ularni o'rganib, turli maktablarga xos an'analarni o'zlashtirish – bu san'at turini yanada rivojlantirish hamda dutor jozibasini tinglovchiga to'laqonli yetkazish imkoniyatini yaratadi. Niyatimiz – kelajak avlod ko'p qirrali o'zbek san'atining bir bo'lagi bo'lgan - an'anaviy dutor ijrochiligi merosidan bahra olsin.

SAVOL VA TOPSHIRIQLAR:

1. Dutor ijrochiligida qanday bezaklarni bilasiz?
2. An'anaviy dutor ijrochiligida faoliyat ko'rsatib kelayotgan ustozlardan kimlarni bilasiz?
3. An'anaviy dutor ijrochiligiga xos bo'lgan bezak-qochirimlar va ularni qanday ijro etishni aytib bering.
4. An'anaviy dutor ijrochligida o'ng va chap qo'l xolatlarni tushuntirib bering.

TAYANCH IBORALAR: bezak va jilolar, dutorga xos bezak, qochirim, kashish, miyang', molish, nolish, to'ldirilish, ipak chalish

FOYDALANISH UCHUN ADABIYOTLAR:

1. Тошпўлатова И. Анъанавий дутор ижрочилиги. –Т., 2004.
2. O'zbekiston Milliy Entsiklopediyasi.

BERILGAN ASARLARGA IZOHLAR

1. Tasnifi Rost – Rost maqomi mushkilot bo‘limining birinchi kuyining nomi. Ushbu asarni ijro etishda dutor “Tanovor” soziga, ya’ni (kvartaga) sozlanadi. Birinchi ochiq tor - “re” birinchi oktava, ikkinchi tor “lya” kichik oktavaga sozlanadi.

Ijrochilik amaliyotida bu asarni g‘ijjak, rubob, chang, ud, tanbur kabi cholg‘ularda ijro etish qulay. Dutorda esa muayyan mushkulliklar mavjud. Chunki, ikki oktavali asarlarni ijro etish mushkulroq bo‘lib, dutor diapazoni har doim ham bunga to‘g‘ri kelavermaydi. Ushbu kuy Rost maqomi tovush qatori “do” pardasidan boshlanadi. Ijroda shakliga rioya qilib, buzmasdan talqin etish kerak. Qo‘llanmada ushbu asarlarni, dutorda ijro qilishga qulay bo‘lishi uchun “re” pardasiga rioya qilib berilgan.

2. Garduni Rost kuyi ham xuddi Tasnifi Rost kuyi soziga sozlanadi. Tasnifi Rost kuyidagi kabi bunda ham 10-11-13 xonalarda uchraydigan yuqori pardalarni pastki oktavada ijro qilinishi ko‘zda tutilgan. Pastki oktavadagi “do” notasidan boshlab dutorni ikkinchi torida “pizzicato” uslubida ijro qilsa ham bo‘laveradi.

3. Muxammasi Ushshoq – Rost maqomi mushkilot bo‘limidan o‘rin olgan kuy. Ushbu kuy dutorda talqin etish uchun qulay bo‘lgan pardaga moslab berilgan. Diapazonidan past bo‘lgan notalar “pizzicato” uslubida ijro qilinadi. Shu bilan birga yuqorida keladigan pardalarni bir oktava pastdan ijro qilsa bo‘ladi.

4. Muxammasi Panjgoh – Rost maqomi mushkilot bo‘limining muxammas usulida ijro qilinadigan asar. Asar dutor cholg‘usining diapazonini hisobga olgan holda, o‘ziga xos pardaga moslab berilgan. 9 ta xona va 4 ta bozgo‘ydan iborat.

5. Saqili Vazmin – Rost maqomi mushkilot bo‘limi tarkibidan o‘rin olgan kuy.

6. Saqili Rak-rak – Rost maqomi mushkilot bo‘limining shu usulda ijro etiladigan kuyining nomi. Ushbu asarda ham yuqorida aytib o‘tilgan tavsiyalarga amal qilinsa, maqsadga muvofiq bo‘ladi.

7. Mo‘g‘ulchai Buzruk – Buzruk maqomi Nasr (ashula) bo‘limining II guruh sho‘balaridan biri. Ushbu asar turkum hisoblanib, talqincha, qashqarcha, soqiynoma, ufor shaxobchalaridan iborat. Mo‘g‘ulcha usulida ijro etiladi. Asar dutorda qulay ijro qilinadigan pardada berilgan. Kuyda yuqori diapazonda keladigan pardalar bir oktava pastdan ijro qilinsa ham bo‘ladi. Bu usulni ijro turkumdagi barcha shaxobchalarga ham qo‘llash mumkin.

8. Talqinchai Mo‘g‘ulchai Buzruk – Mo‘g‘ulchai Buzruk turkumining ikkinchi asari hisoblanadi. Kuy talqin usulida, 3/4; 3/8 o‘lchovida ijro etiladi.

9. Qashqarchai Mo‘g‘ulchai Buzruk – turkumining navbatdagi uchinchi qismidir. Mazkur kuy qashqarcha usulida, 4/4 o‘lchovida ijro etiladi.

10. Soqiynomai Mo‘g‘ulchai Buzruk – Mo‘g‘ulchai Buzruk turkumining to‘rtinchisi hisoblanadi. U soqiynoma usulida, 4/4 o‘lchovida ijro etiladi.

11. Ufari Mo‘g‘ulchai Buzruk – Mo‘g‘ulchai Buzruk turkumining beshinchi, ya’ni yakuniy qismidir. Ufar usulida, 6/8 o‘lchovida ijro etiladi.

12. Talqini Ushshoq – Rost maqomining birinchi guruh sho‘balariga kiradi. Kuy talqin usulida, 3/4; 3/8 o‘lchovida ijro etiladi.

13. Talqini Ushshoq taronasi – Rost maqomiga kiradi. Asar Nasr uslubda bo‘lib, 6/4 (2/4; 4/4) o‘lchovida ijro etiladi. Pastki diapazonda keladigan pardalar dutorning ikkinchi torida “pizzicato” uslubi asosida ijro etiladi.

14. Nasri Ushshoq – Rost maqomining birinchi guruh sho‘basiga kiradi. Asar Talqini Ushshoqdan keyin keladi va Nasr usulida 6/4 (2/4; 4/4) o‘lchovida ijro etiladi.

Pastki diapazonda keladigan pardalar dutorni ikkinchi torida “pizzicato” uslubiga xos chalinadi. Kuyning boshlanish qismida ham xuddi shu uslubdan foydalaniladi.

15. Talqini Uzzol – Buzruk maqomi Nasr (ashula) bo‘limining I guruh sho‘basi tarkibidan o‘rin olgan. Kuy talqin usulida ijro etiladi. O‘lchovi 3/4; 3/8. Kuyni ijro etishda birinchi torni birinchi oktava “re” tovushiga, ikkinchi torni kichik oktava “sol” tovushiga sozlanadi.

Amaliyotda bunday sozlanish uslubi Munojot sozi, ya'ni kvinta sozi deb ham ataladi.

16. Talqini Uzzol taronasi – bu kuy ushbu asar taronasiga kiradi.

17. Nasrulloi – Buzruk maqomining birinchi guruh sho'balariga kiradi. Kuy Nasr usulida, 6/4 (2/4; 4/4) o'lchovida ijro etiladi.

18. Nasrulloi kuyining birinchi taronasi.

19. Nasrulloi kuyining ikkinchi taronasi.

20. Xojiniyoz mohir sozanda va bastakor Abduhoshim Ismoilov kuyini mashhur ustoz Mahmudjon Muhammedovdan o'rgangan. O'zbekiston davlat konservatoriyasi professori Rifatilla Qosimov, Shashmaqomning ikkinchi guruh sho'balariga hos "Savt" va "Mo'g'ilcha" turkumiga qiyos holdamoslashtirgan.

21. Xojiniyoz talqinchasi Shashmaqomning ikkinchi guruh sho'balariga hos turkumning ikkinchi qismi odatga ko'ra "Talqincha" usulida mavjud.

22. Xojiniyoz qashqarchasi mumtoz musiqa merosi namunasida to'rt hissali usul asosida yaratilgan.

23. Xojiniyoz soqinomasi ijrochilik amaliyotida alohida o'rin egallab kelgan. Kuyning jozibali metroritmik asosi, serqirra va o'ynoqi usul bilan asarning har tomonlama salobatli tuslanishiga zamin yaratib kelgan.

24. Xojiniyoz uforisi turkumning yakunlovchi namunasi sifatida namoyon bo'ladi. Uforning metroritmik sur'atiga solinganligi kuyga alohida joziba baxsh etadi. Uforning yakunlovchilik vazifasi, jo'shqinlik va ko'tarinkilik xarakteri turkumning janrlilik xususiyatini saqlab, uni yakunlashda muhim o'rin tutadi.

TAYANCH IBORALAR: "Tanovor" sozi, mushkilot bo'limi, pizzicato.

FOYDALANISH UCHUN ADABIYOTLAR:

1. Ражабий Ю. Шашмақом. II жилд. –Т., 1968.

2. Ражабий Ю. Шашмақом. I жилд. –Т., 1966.
3. Грампластинкалар: Д-019013, Д-019014, Д-020507.
4. Тошпўлатова И. Анъанавий дутор ижрочилиги. –Т., 2004.
5. O‘zbekiston Milliy Entsiklopediyasi.

Dotsent I.Toshpo‘latova shogirdi O‘.Salimjonov bilan mashg‘ulot payti

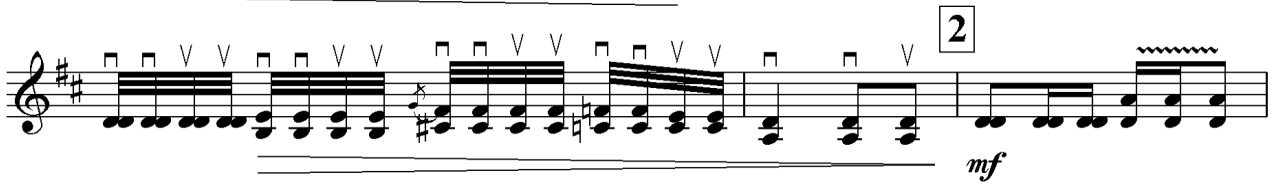
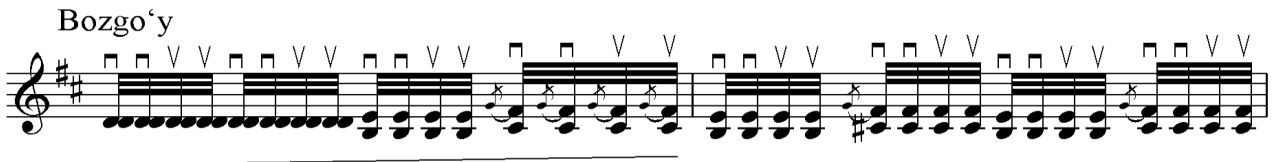
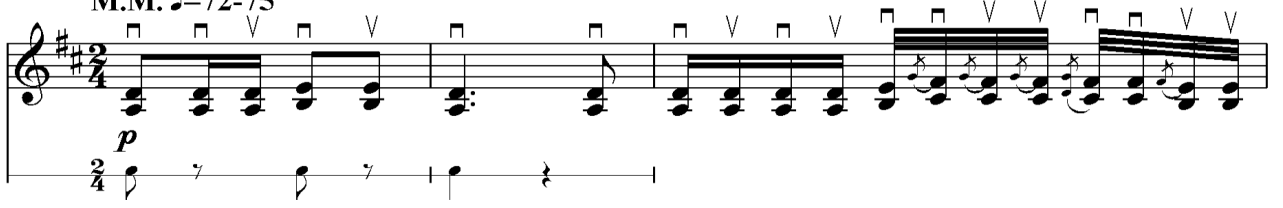

Dotsent I.Toshpo‘latova shogirdi S.Saydaliyeva bilan mashg‘ulot payti

SOZ

TASNIFI ROST

M.M. ♩=72-75

Musical score for a piece in D major (two sharps). The score consists of 11 staves of music. The first staff begins with a treble clef and a key signature of two sharps. A box containing the number "3" is placed below the first staff. The second staff includes a dynamic marking of *p* (piano). The third staff features a wavy line (trill) above the final note. The fourth staff has a wavy line above the final note. The fifth staff has a wavy line above the final note. The sixth staff has a wavy line above the final note. The seventh staff has a wavy line above the final note. The eighth staff has a wavy line above the final note. The ninth staff has a wavy line above the final note. The tenth staff has a wavy line above the final note. The eleventh staff has a wavy line above the final note. The score concludes with a double bar line.

Bozgo'y

Musical score for a piece in D major (two sharps). The score consists of 11 staves of music. The first staff begins with a treble clef and a key signature of two sharps. A box containing the number "4" is placed below the first staff. The second staff includes a dynamic marking of *p* (piano). The third staff features a wavy line (trill) above the final note. The fourth staff has a wavy line above the final note. The fifth staff has a wavy line above the final note. The sixth staff has a wavy line above the final note. The seventh staff has a wavy line above the final note. The eighth staff has a wavy line above the final note. The ninth staff has a wavy line above the final note. The tenth staff has a wavy line above the final note. The eleventh staff has a wavy line above the final note. The score concludes with a double bar line.

This musical score is written for a single melodic line in D major (two sharps). It consists of 11 staves of music. The first nine staves feature a complex, continuous rhythmic pattern of eighth and sixteenth notes, often with tremolos (indicated by wavy lines) over certain notes. A dynamic marking of *p* (piano) appears under the second staff. The tenth staff begins with the text "Bozgo'y" above the music. The final staff continues the intricate rhythmic pattern, with some notes marked with accents.

5

p

mf

p

p

The musical score consists of 11 staves of music. The first staff begins with a measure containing a boxed number '5'. The music is written in a key with two sharps (F# and C#) and a common time signature. The notation includes various rhythmic values, including eighth and sixteenth notes, and rests. Dynamic markings include *p* (piano) and *mf* (mezzo-forte). There are also several slurs and wavy lines indicating phrasing or vibrato. The score is divided into sections by horizontal lines.

Musical score for a piece in D major (two sharps). The score consists of 12 staves. The first six staves feature a continuous eighth-note accompaniment. The seventh staff is a vocal line with the lyrics "Bozgo'y" and is marked *p*. The eighth and ninth staves continue the eighth-note accompaniment, with the eighth staff marked *f*. The tenth and eleventh staves feature a new rhythmic pattern of eighth notes with accents, marked *mf*. The twelfth staff continues this pattern.

Dynamics: *p* (piano), *f* (forte), *mf* (mezzo-forte).

The score includes various musical notations such as treble clefs, key signatures, time signatures, notes, rests, and dynamic markings.

mf

mf

p

Musical score for a piece in D major (two sharps). The score consists of four staves. The first two staves contain a melodic line with a piano (*p*) dynamic marking. The third and fourth staves contain a complex rhythmic accompaniment with many sixteenth notes and a "Bozgo'y" marking above the third staff.

SOZ

GARDUNI ROST

M.M. ♩=92

1 xona

p

Pizz.

Bozgo'y

2 xona

p

1. 2.

3 xona

p

4 xona *mf*

Bozgo'y *p*

5 xona *mf*

6 xona *mf*

7 xona

8 xona *f*

9 xona

10 xona

Pizz.

11 xona

Pizz.

f

12 xona

mf

13 xona

Pizz.

f

mf

Bozgo'y

p

14 xona

15 xona

p

SOZ
 M.M. ♩=92
 1 xona

MUXAMMASI USHSHOQ

p

p

Bozgo'y

mf

p *mf*

2 xona

mf

Bozgo'y

Musical score for guitar, featuring 12 staves of notation. The score includes various musical elements such as chords, arpeggios, and melodic lines. Key markings include:

- Dynamic markings:** *p* (piano), *mf* (mezzo-forte), *f* (forte), and *Pizz.* (Pizzicato).
- Technical markings:** "3 xona" and "4 xona" indicating specific techniques or positions.
- Notation:** The score is written in treble clef with a key signature of one sharp (F#). It includes various musical symbols such as accidentals, slurs, and articulation marks.

5 xona

f

6 xona

mf

p

Bozgo'y

mf

SOZ

M.M. ♩=63

1-xona

MUXAMMASI PANJGOH

p

mf

Bozgo'y

2-xona

p

pizz.

3-xona pizz.

mf

4-xona pizz.

mf

Bozgo'y

p

mf

5-xona

Bozgo'y

p

6-xona

mf

7-xona pizz.

pizz.

8-xona pizz.

p

9-xona

p *mf*

10-xona

Bozgo'y

p

SOZ

M.M. ♩=60

1-xona

SAQILI VAZMIN

p

mf

pizz.

Бозғўй

mf

Musical score for guitar, consisting of 11 staves. The notation includes various chords, arpeggios, and melodic lines. Dynamic markings include *p* (piano), *mf* (mezzo-forte), and *pizz.* (pizzicato). The piece is titled "Bozgo'y".

Musical score for guitar, featuring various chords, arpeggios, and melodic lines. The notation includes a key signature of one flat and a 4/4 time signature.

Key markings and features:

- pizz.**: Pizzicato marking.
- 3-xona**: Triple harmonic marking.
- mf**: Mezzo-forte marking.
- 4-xona**: Quadruple harmonic marking.
- f**: Forte marking.

Bozgo'y

mf

p

pizz.

p

SOZ
M.M. ♩=60

SAQILI RAK-RAK

p pizz.

2

p *mf*

p

pizz.

p

Bozgo'y

mf

pizz.

pizz.

3

mf

The musical score consists of 12 staves of music. The first staff begins with a treble clef and a key signature of one flat. The music is written in a style that suggests guitar, with many chords and arpeggios. Dynamic markings include *p* (piano), *mf* (mezzo-forte), and *pizz.* (pizzicato). A box with the number '2' is located at the top right of the first staff. The word 'Bozgo'y' is written above the sixth staff. A box with the number '3' is located above the eleventh staff. The piece ends with a double bar line at the end of the twelfth staff.

Musical score for guitar, page 55. The score consists of 11 staves of music. The notation includes chords, arpeggios, and single notes. Dynamic markings include *f*, *p*, *mf*, and *pizz.* (pizzicato). A section marked "Bozgo'y" begins on the sixth staff. A box with the number "4" is placed above the eighth staff. The music concludes with a final chord on the eleventh staff.

The musical score consists of ten staves of music. The notation includes various rhythmic patterns, dynamic markings, and articulation.

- Staff 1: Treble clef, 4/4 time. Features a series of eighth and sixteenth notes, mostly beamed together.
- Staff 2: Treble clef, 4/4 time. Features a series of eighth and sixteenth notes, mostly beamed together. Dynamic marking *f* (forte) is present.
- Staff 3: Treble clef, 4/4 time. Features a series of eighth and sixteenth notes, mostly beamed together.
- Staff 4: Treble clef, 4/4 time. Features a series of eighth and sixteenth notes, mostly beamed together. Dynamic marking *pizz.* (pizzicato) is present.
- Staff 5: Treble clef, 4/4 time. Features a series of eighth and sixteenth notes, mostly beamed together. Dynamic marking *p* (piano) is present.
- Staff 6: Treble clef, 4/4 time. Features a series of eighth and sixteenth notes, mostly beamed together. Dynamic marking *mf* (mezzo-forte) is present. The word "Bozgo'y" is written above the staff.
- Staff 7: Treble clef, 4/4 time. Features a series of eighth and sixteenth notes, mostly beamed together. Dynamic marking *pizz.* (pizzicato) is present.
- Staff 8: Treble clef, 4/4 time. Features a series of eighth and sixteenth notes, mostly beamed together.
- Staff 9: Treble clef, 4/4 time. Features a series of eighth and sixteenth notes, mostly beamed together. Dynamic marking *p* (piano) is present.
- Staff 10: Treble clef, 4/4 time. Features a series of eighth and sixteenth notes, mostly beamed together.

SOZ

M.M. ♩=75-80

MO'G'ULCHAI BUZRUK

p

mf

f

The musical score consists of ten staves of music in G major (one sharp, F#). The notation includes various guitar-specific techniques and dynamics:

- Staff 1: Features a triplet of eighth notes in the first measure, followed by eighth-note patterns.
- Staff 2: Includes a piano (*p*) dynamic marking.
- Staff 3: Contains a pizzicato (*pizz.*) marking.
- Staff 4: Features a pizzicato (*pizz.*) marking.
- Staff 5: Includes a pizzicato (*pizz.*) marking.
- Staff 6: Includes a pizzicato (*pizz.*) marking.
- Staff 7: Includes a pizzicato (*pizz.*) marking.
- Staff 8: Includes a pizzicato (*pizz.*) marking.
- Staff 9: Includes a pizzicato (*pizz.*) marking.
- Staff 10: Includes a pizzicato (*pizz.*) marking.

pizz.

pizz.

p

f

f

mf
pizz.

1. 2.

SOZ **TALQINCHAI MO'G'ULCHAI BUZRUK**

M.M. ♩=152-160

♩=88-92

p

mf

mf

This page of musical notation is for guitar, written in G major (one sharp). It consists of 12 staves of music. The notation includes various chords, arpeggios, and melodic lines. Specific performance instructions are noted: 'pizz.' (pizzicato) above the third staff and 'p' (piano) below the fifth staff. The music features a variety of rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, and rests. The staves are arranged vertically, and the key signature is consistent throughout.

pizz.

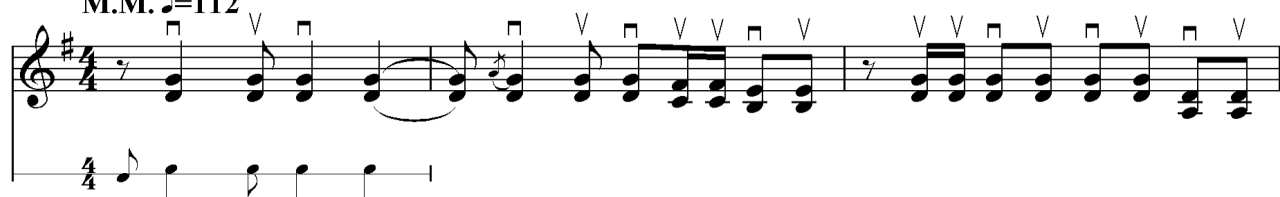
The musical score consists of ten staves of music in G major (one sharp). The notation includes various rhythmic patterns, chords, and articulation marks. The first staff begins with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The music features a mix of eighth and sixteenth notes, often beamed together in groups. Chords are frequently used, with some marked 'pizz.' (pizzicato). A 'w' mark appears above a note in the eighth staff, indicating a wobble or vibrato. The score concludes with a double bar line and repeat dots at the end of the tenth staff.

SOZ

QASHQARCHAI MO'G'ULCHAI BUZRUK

M.M. ♩=112

musical score in treble clef, key of D major (one sharp), 4/4 time signature. The score consists of 12 staves of music. The notation includes various rhythmic values (quarter, eighth, sixteenth notes), rests, and dynamic markings (*mf*, *f*). The music features a mix of chords and single-note passages, with some sections containing complex rhythmic patterns like triplets and sixteenth-note runs.

SOZ

SOQIYNOMAI MO'G'ULCHAI BUZRUK

M.M. ♩=120

The musical score is written in 4/4 time with a key signature of one sharp (F#). The tempo is marked as M.M. ♩=120. The first system consists of two staves. The upper staff is a treble clef containing a melody of eighth and quarter notes. The lower staff is a bass clef containing a piano accompaniment, starting with a piano (*p*) dynamic. The second system continues the melody in the treble staff.

The image displays a musical score for a single melodic line, consisting of ten staves of music. The key signature is G major, indicated by a single sharp (F#). The notation includes various rhythmic values, including eighth and sixteenth notes, and rests. Some notes are marked with a 'w' (trill) or a 'b' (bend). The music is written in a single staff, and the notes are connected by stems. The score includes dynamic markings, specifically 'mf' (mezzo-forte) appearing on the sixth and seventh staves. The notation is clean and professional, typical of a printed musical score.

SOZ

UFARI MO'G'ULCHAI BUZRUK

M.M. ♩=80

The musical score is written for a single melodic line and a bass line. The key signature is one sharp (F#), and the time signature is 6/8. The tempo is marked as M.M. ♩=80. The melody is written on a treble clef staff, and the bass line is written on a bass clef staff. The melody consists of a series of eighth and sixteenth notes, often beamed together, with some notes marked with a 'V' above them. The bass line consists of a series of eighth and sixteenth notes, often beamed together, with some notes marked with a 'V' above them. The score is divided into ten measures, each containing a measure of the melody and a measure of the bass line. The melody and bass line are often written in a way that suggests a specific instrument, such as a flute or a violin for the melody and a cello or double bass for the bass line.

SOZ

TALQINI USHSOQ

M.M. ♩=152-160

♩=86-92

p

mf

f

73

mf

f

The image displays a musical score for a single melodic line, consisting of 12 staves. The notation is written on a grand staff (treble clef). The music features a variety of rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, and rests. There are several trills (indicated by a wavy line) and grace notes (indicated by a small 'x' or 'y' above the note). The key signature is one sharp (F#), and the time signature is 4/4. The dynamic marking *mf* (mezzo-forte) is present on the fifth staff. The score concludes with a double bar line on the twelfth staff.

The musical score consists of ten staves of music. The notation includes various rhythmic patterns, dynamic markings, and articulation marks.

- Staff 1: Features a series of eighth-note chords and a final half-note chord.
- Staff 2: Continues with eighth-note chords, followed by a half-note chord and a measure with a fermata and a *p* dynamic marking.
- Staff 3: Consists of eighth-note chords throughout.
- Staff 4: Features eighth-note chords, followed by a half-note chord and a measure with a fermata.
- Staff 5: Starts with a *pizz.* marking and a *p* dynamic, followed by eighth-note chords and a half-note chord.
- Staff 6: Continues with eighth-note chords and a half-note chord.
- Staff 7: Features eighth-note chords, followed by a half-note chord and a measure with a fermata and a *mp* dynamic marking.
- Staff 8: Consists of eighth-note chords, followed by a half-note chord and a measure with a wavy line and a *pizz.* marking.
- Staff 9: Starts with a *pizz.* marking, followed by eighth-note chords and a half-note chord.
- Staff 10: Continues with eighth-note chords, followed by a half-note chord and a measure with a fermata and a *p* dynamic marking.

SOZ

TALQINI USHSHOQ TARONASI

M.M. ♩=152-160

p

mf

pizz.

p

pizz.

mf

pizz.

pizz.

p

p

soz

NASRI USHSOQ

M.M. ♩=88

pizz.
p

mf

mf

p

mf

mf

mf

The musical score consists of 11 staves of music. The notation includes various rhythmic patterns, dynamic markings, and articulation marks.

- Staff 1: Treble clef, 4/4 time. Features a series of eighth and sixteenth notes.
- Staff 2: Treble clef, 4/4 time. Continues the rhythmic pattern.
- Staff 3: Treble clef, 4/4 time. Includes a dynamic marking *p* (piano) and a dynamic marking *f* (forte). Features a series of eighth and sixteenth notes.
- Staff 4: Treble clef, 4/4 time. Includes a dynamic marking *f* (forte). Features a series of eighth and sixteenth notes.
- Staff 5: Treble clef, 4/4 time. Features a series of eighth and sixteenth notes.
- Staff 6: Treble clef, 4/4 time. Features a series of eighth and sixteenth notes.
- Staff 7: Treble clef, 4/4 time. Includes a dynamic marking *mf* (mezzo-forte). Features a series of eighth and sixteenth notes.
- Staff 8: Treble clef, 4/4 time. Features a series of eighth and sixteenth notes.
- Staff 9: Treble clef, 4/4 time. Features a series of eighth and sixteenth notes.
- Staff 10: Treble clef, 4/4 time. Features a series of eighth and sixteenth notes.
- Staff 11: Treble clef, 4/4 time. Features a series of eighth and sixteenth notes.

This page of musical notation for guitar consists of 12 staves. The music is written in a single system, with each staff containing a line of music. The notation includes various rhythmic patterns, such as eighth and sixteenth notes, and rests. There are also several accidentals, including sharps and naturals. A 'pizz.' instruction is present on the seventh staff, indicating a pizzicato technique. The overall style is that of a contemporary guitar score, with a focus on rhythmic complexity and melodic movement.

This musical score consists of 12 staves of music, written in a single melodic line on a five-line staff. The notation includes various rhythmic patterns, accidentals, and dynamic markings. The first staff begins with a treble clef and a key signature of one flat. The music features a variety of rhythmic values, including eighth, sixteenth, and thirty-second notes, as well as rests. There are several trills and grace notes throughout the piece. A dynamic marking of *f* (forte) appears on the fifth staff. The score concludes with a final cadence on the twelfth staff.

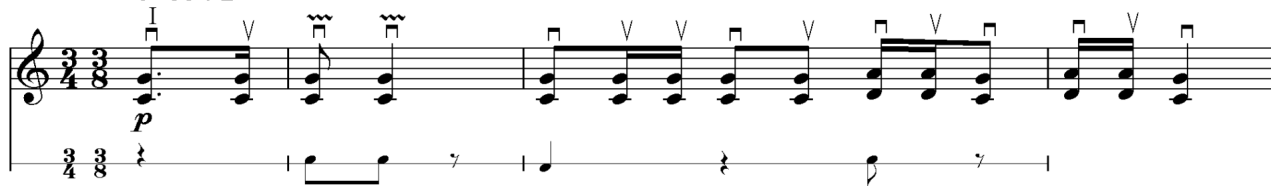
The musical score consists of eight staves. The notation includes various rhythmic patterns, including sixteenth and thirty-second note runs, and rests. The word "pizz." (pizzicato) is written above the second, third, and fifth staves. The score concludes with a double bar line and a repeat sign on the eighth staff.

SOZ

TALQINI UZZOL

M.M. ♩=152-160

♩=88-92

V V V V V

V

II
mf

V

V

V

V

V

III
f

V

V

This musical score consists of 12 staves of music, all in treble clef. The notation includes various rhythmic patterns, primarily eighth and sixteenth notes, often beamed together. Dynamics such as *mf* (mezzo-forte) and *f* (forte) are indicated at specific points. Articulations like accents and slurs are used throughout. Roman numerals IV and V are placed above certain measures, likely indicating chord changes. The music is written in a single system, with each staff representing a different voice or instrument part.

The musical score consists of 12 staves of music, written in a single melodic line on a grand staff. The notation includes various rhythmic patterns, dynamic markings, and articulation marks.

Staff 1: Features a series of eighth and sixteenth notes, with a triplet of eighth notes in the fifth measure.

Staff 2: Continues the melodic line with eighth and sixteenth notes.

Staff 3: Includes a triplet of eighth notes in the second measure.

Staff 4: Features a series of eighth and sixteenth notes, with a triplet of eighth notes in the fifth measure.

Staff 5: Includes a triplet of eighth notes in the second measure. The dynamic marking *p* (piano) appears below the staff in the fifth measure. The articulation mark *Va)* appears above the staff in the eighth measure.

Staff 6: Includes a triplet of eighth notes in the second measure. The dynamic marking *mf* (mezzo-forte) appears below the staff in the eighth measure.

Staff 7: Includes a triplet of eighth notes in the second measure.

Staff 8: Includes a triplet of eighth notes in the second measure.

Staff 9: Includes a triplet of eighth notes in the second measure.

Staff 10: Includes a triplet of eighth notes in the second measure.

Staff 11: Includes a triplet of eighth notes in the second measure. The dynamic marking *f* (forte) appears below the staff in the fifth measure. The articulation mark *VI* appears above the staff in the eighth measure.

Staff 12: Continues the melodic line with eighth and sixteenth notes.

The musical score consists of 12 staves. The notation includes various rhythmic patterns, chords, and melodic lines. A "pizz." marking is present on the second staff. A Roman numeral "VII" is placed above the eighth staff. The score concludes with a 3/4 time signature change on the final staff.

mf

pizz.

p

pizz.

SOZ

TALQINI UZZOL TARONASI

M.M. ♩=108

pizz.

mf

p

mf

mf

Suporish

2/4

4/4

2/4

4/4

2/4

4/4

2/4

4/4

SOZ

NASRULLOI

M.M. ♩=84-88

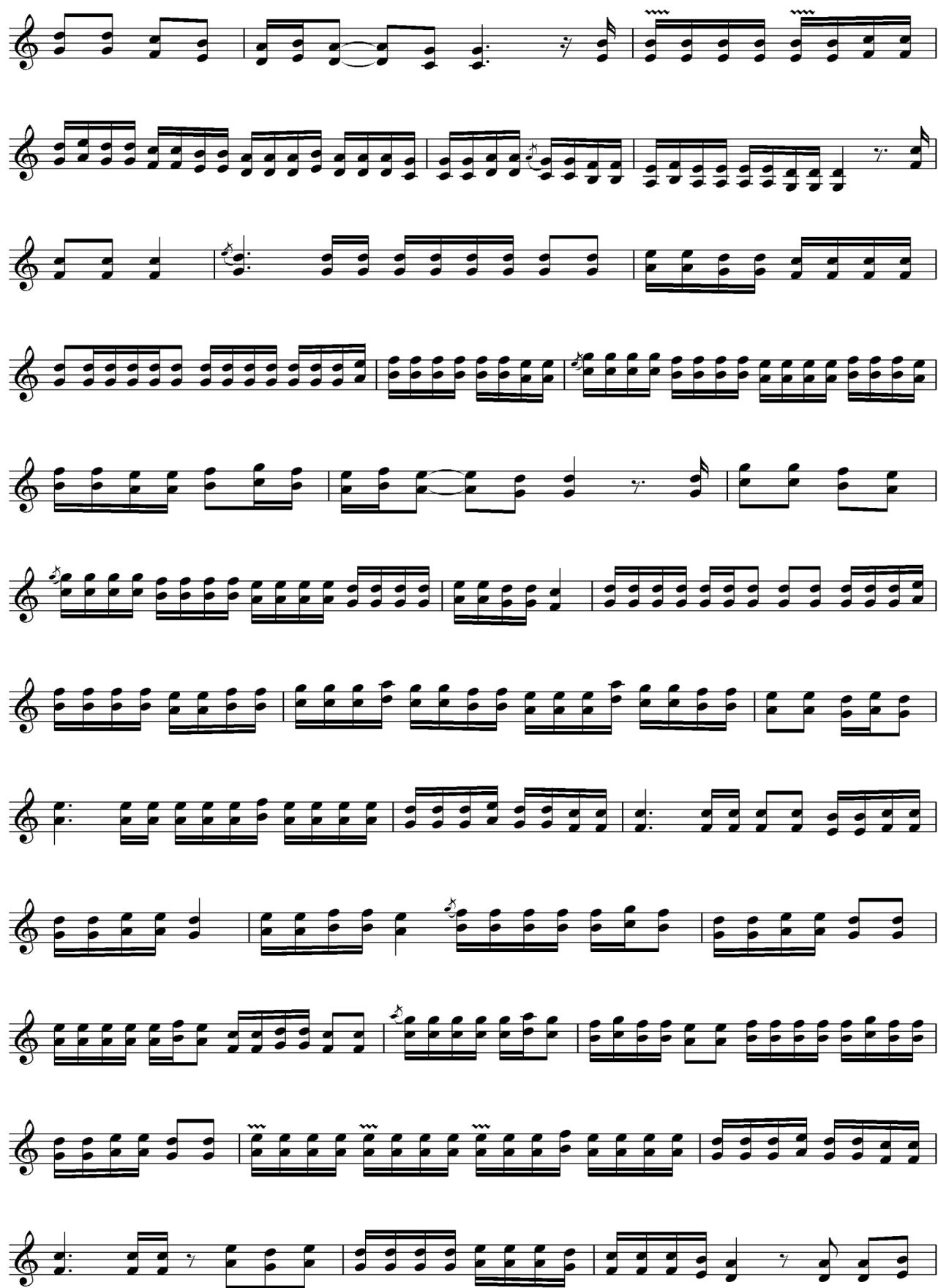
The musical score for "Nasrulloi" is written for a single melodic line on a treble clef staff. The time signature is 4/4. The piece begins with a "pizz." (pizzicato) marking. The melody is characterized by a series of eighth-note patterns, often beamed together in groups of four or six. There are several dynamic markings: "mf" (mezzo-forte) appears in the seventh measure of the eighth line, and "pizz." appears again in the first measure of the ninth line. The score consists of nine lines of music, with the final line ending with a double bar line. The notation includes various accidentals (sharps, flats, naturals) and articulation marks (accents, slurs) to guide the performer.

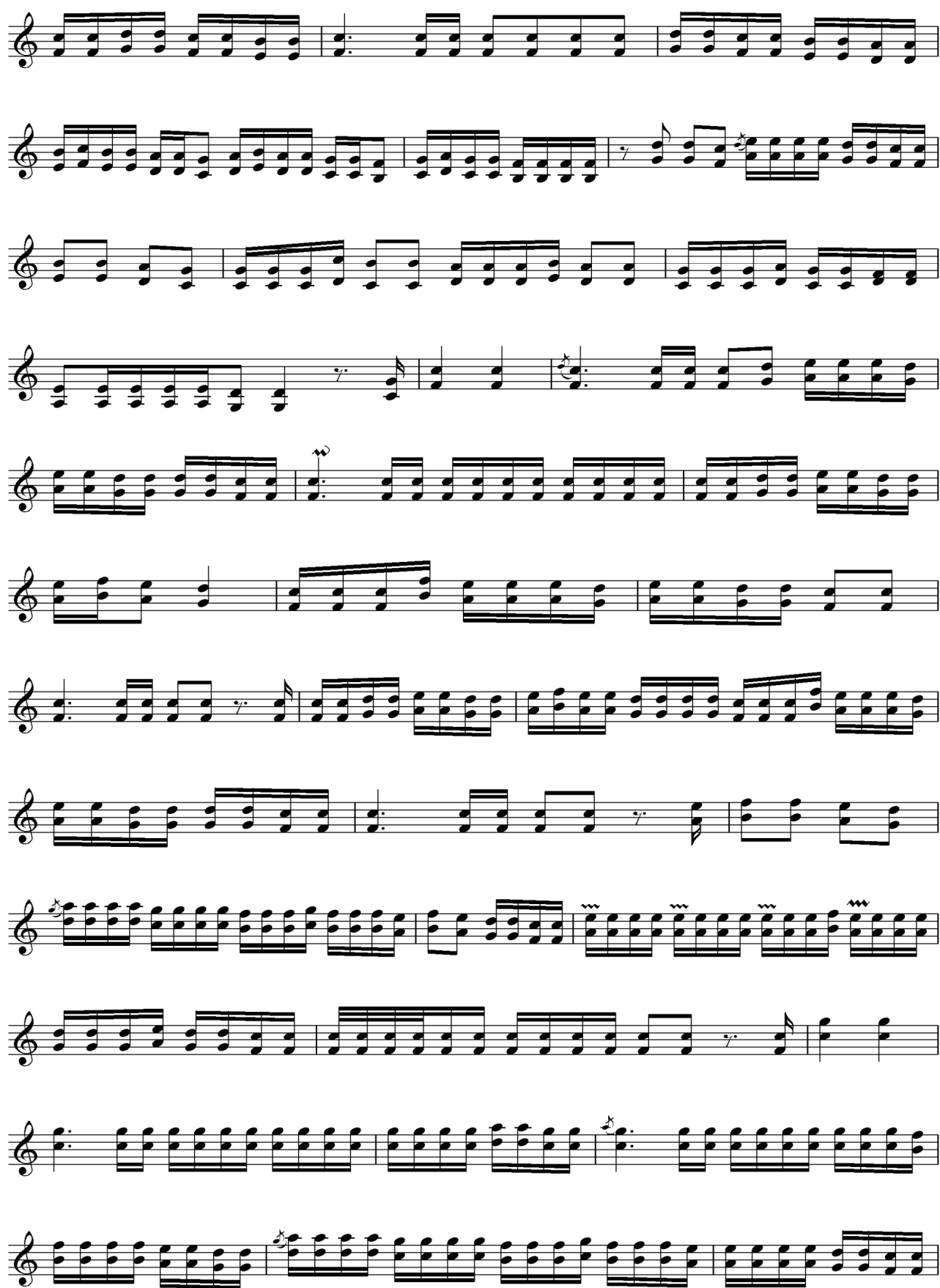
pizz.

pizz.

f

mf

SOZ

NASRULLOI I TARONASI

M.M. ♩=84-88

The musical score consists of three staves. The first staff is in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a time signature of 13/4 (7/4). It begins with a piano (*p*) dynamic. The melody is composed of eighth and quarter notes, with some rests. The second staff continues the melody, ending with a double bar line. The third staff features a more complex rhythmic pattern with sixteenth notes and rests, also ending with a double bar line.

The musical score consists of 12 staves, each containing a single line of music. The notation is as follows:

- Staff 1:** Treble clef, key signature of one sharp (F#). The music begins with a quarter rest, followed by a series of eighth and sixteenth notes, including some triplets. It ends with a quarter rest.
- Staff 2:** Treble clef, key signature of one sharp (F#). The music begins with a quarter rest, followed by a series of eighth and sixteenth notes, including some triplets. It ends with a quarter rest. A *pizz.* (pizzicato) marking is present above the first measure, and a *p* (piano) marking is below the first measure.
- Staff 3:** Treble clef, key signature of one sharp (F#). The music begins with a quarter rest, followed by a series of eighth and sixteenth notes, including some triplets. It ends with a quarter rest.
- Staff 4:** Treble clef, key signature of one sharp (F#). The music begins with a quarter rest, followed by a series of eighth and sixteenth notes, including some triplets. It ends with a quarter rest. A *mf* (mezzo-forte) marking is below the first measure.
- Staff 5:** Treble clef, key signature of one sharp (F#). The music begins with a quarter rest, followed by a series of eighth and sixteenth notes, including some triplets. It ends with a quarter rest.
- Staff 6:** Treble clef, key signature of one sharp (F#). The music begins with a quarter rest, followed by a series of eighth and sixteenth notes, including some triplets. It ends with a quarter rest. A *f* (forte) marking is below the first measure.
- Staff 7:** Treble clef, key signature of one sharp (F#). The music begins with a quarter rest, followed by a series of eighth and sixteenth notes, including some triplets. It ends with a quarter rest.
- Staff 8:** Treble clef, key signature of one sharp (F#). The music begins with a quarter rest, followed by a series of eighth and sixteenth notes, including some triplets. It ends with a quarter rest. A *p* (piano) marking is below the first measure.
- Staff 9:** Treble clef, key signature of one sharp (F#). The music begins with a quarter rest, followed by a series of eighth and sixteenth notes, including some triplets. It ends with a quarter rest.
- Staff 10:** Treble clef, key signature of one sharp (F#). The music begins with a quarter rest, followed by a series of eighth and sixteenth notes, including some triplets. It ends with a quarter rest. A *mf* (mezzo-forte) marking is below the first measure.
- Staff 11:** Treble clef, key signature of one sharp (F#). The music begins with a quarter rest, followed by a series of eighth and sixteenth notes, including some triplets. It ends with a quarter rest.
- Staff 12:** Treble clef, key signature of one sharp (F#). The music begins with a quarter rest, followed by a series of eighth and sixteenth notes, including some triplets. It ends with a quarter rest. A *f* (forte) marking is below the first measure.

soz

M.M. ♩=120

pizz.

NASRULLOI II TARONASI

Xojiniyoz 1

Og'ir

7

12

18

23

29

34

40

47

p mf

53

58

63

p

69

75

81

87

f

93

mf

100

106

111

114

p

The musical score consists of ten staves of music. The first staff (measures 58-62) features a complex rhythmic pattern with many beamed eighth and sixteenth notes. The second staff (measures 63-68) begins with a piano (*p*) dynamic and continues with dense sixteenth-note passages. The third staff (measures 69-74) shows a mix of eighth and sixteenth notes. The fourth staff (measures 75-80) includes a forte (*f*) dynamic. The fifth staff (measures 81-86) continues with intricate sixteenth-note figures. The sixth staff (measures 87-92) features a mezzo-forte (*mf*) dynamic. The seventh staff (measures 93-99) shows a variety of rhythmic patterns. The eighth staff (measures 100-105) continues with dense sixteenth-note passages. The ninth staff (measures 106-110) features a mix of eighth and sixteenth notes. The tenth staff (measures 111-114) concludes the piece with a piano (*p*) dynamic and a final double bar line.

Xojiniyoz talqinchasi

Og'ir

7

13

19

23

28

34

39

45

114

Xojiniyoz qashqarchasi

O'rtacha

4

7

11

14

17

20

23

27

31

2

Xojiniyoz soqinomasi

O'rta

10

18

24

30

38

47

55

Xojiniyoz Ufori

Sho'x

5

10

16

20

25

30

35

41

46

GLOSSARIY

Ushbu atamalar glossariysida dutor ijrochiligida, umuman barcha cholg'ularda ixtisolik fani bo'yicha yakka mashg'ulotlarda qo'llaniladigan atamalarning qisqacha izohi keltirilgan.

Mazkur glossariy nafaqat oliy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi musiqiy sanhati ta'lim yo'nalishlari va mutaxassisliklari talabalariga, shuningdek, professor-o'qituvchilar va aspirantlar, hamda barcha soha mutaxassislari uchun ham foydalidir.

mf – *metso forte* – ortacha kuchli;

f – *forte* – kuchli;

ff – *fortissimo* – juda kuchli;

p – *piano* – mayin, kuchsiz;

pp – *pianissimo* – juda mayin, juda kuchsiz;

– *kreshcendo* – tovushni asta-sekin kuchaytirish;

– *diminuendo* – tovushni asta-sekin susaytirish;

> – *aksent* – tovushni ajratib, baland chalish.

Avj [arab. – chuqqi] – musiqa bayoni va rivojida eng yuqori nuqta.

Akkord – turli balandlikdagi uch va undan ortiq tovushlarning qo'shib yaxlit xolda yangrashi .

Aksent – biror tovush yoki akkordni qattiq chalish .

Vazmin sur'atlar

L a r g o - *lyargo* – juda cho'zib, keng;

L e n t o – *lento* – cho'zib;

A d a g i o – *adagio* – og'ir, vazmin.

Tez sur'atlar

A l l e g r o - *allegro* - tez;

V i v o - *vivo* - jonli;

V i v a c e - *vivache* - jadu-jadal bilan;

P r e s t o - *presto* - tez, oshiqib;

P r e s t i s s i m o - *prestissimo* - juda tez, eng tez.

A tempo, tempo I - *a tempo, tempo primo* – avvalgi sur'atga qaytish.

Doston so'zi *forscha* qo'lning davomi, barmoq o'rni, parda degan tushunchalarni anglatadi. Istilohiy mahnoda esa afsona, rivoyat, ertak, hikoya, poema degan mahnolarni bildiradi.

Musiqiy asar: Ma'lum bir musiqiy asar B.Asafg'ev ta'biri bilan aytganda uch xil ko'rinishda mavjud bo'ladi.

Bu nota matni, ya'ni yozuv asosida.

Ijrochi tomonidan talqin qilingan jonli ijroda.

Tinglovchining hayotiy tajribasi va badiiy obrazlarning u tomonidan qabul qilinishi natijasida asarni haqiqiy ijro jarayoni amalga oshiriladi.

Musiqiy ifoda vositalari: tovush hosil qilish va uning akustik asoslari, musiqiy tovush, sozning tozaligi (intonatsiya), tovush tusi (tembr), nola (vibrato), usul (ritm), o'lchov, surhat, agogika, artikulyatsiya, dinamik belgi va boshqalar kiradi.

Ashula – keng tarqalgan vokal musiqa janri va shakli bo'lib, unda shehriy va musiqiy obrazlar bir-biriga uyg'unlashgan holda gavdalanadi. Ashulaning xalq va mualliflik turlari mavjud. Ashula tuzilishi va ijrosi bo'yicha turli janrlarga bo'linadi. Masalan: ommaviy, estrada, ansambl, xor va boshqalar.

Ufor: – 1) Yengil raqs musiqasi yoki doira usuli; 2) Shashmaqom va boshqa maqom turkumlaridagi Nasr (ashula) bo'limining oxirida keladigan ba'zan raqsli ashula yo'li.

Qo'shiq – shehr va kuyi keyinchalik muayyan muallif (shoir va bastakor yoki p or) xalq tomonidan ijod qilinib, keng tarqalgan musiqa janri. Qo'shiq shehrlari bir necha banddan iborat bo'lib, ba'zan naqarotli bo'ladi.

Sezgi - inson organizmi tomonidan eshitish, ko'rish, hid bilish, tana sezgisi, ta'm bilish va h.k. a'zolari orqali moddiy dunyoni anglaydi.

Idrok: Narsalar yoki hodisalarning sezgi a'zolariga bevosita ta'siri orqali ongimizda aks etishiga idrok deyiladi. Sezgida predmetning alohida qismlari, idrokda esa predmetning barcha tarkibiy qismlari bir butunlikda his qilinadi. O'z ijrosini eshitgan sozanda tajribasiga tayanib uni tahlil qiladi va umumlashtirgan holda xulosa yasab xatolarini tuzatish uchun qarshi harakatga shaylanadi.

Tasavvur bilimning ibtidosi bo'lib, bosh miyada (analiz va sintez asosida) hosil bo'ladi va tafakkurdan farqli o'laroq ijrochi hayolida oldindan aks etadigan tushunchalar tizimi bo'lib, badiiy ijodiyotning barcha turlariga xosdir.

His, tuyg'u va hayajon (emotsiya): Inson ruhiyatining o'ziga xos xususiyatlaridan biri bo'lib, kishi o'zining hayotiy faoliyati jarayonida atrofini o'rab turgan moddiy borliq bilan doimo muloqotda bo'ladi. Buning natijasida shoduxurramlik, qayg'u va g'am, to'lqinlanish va hayajon, mag'rurlik va iftixor, jahl va g'azab, hayratlanish, xafa bo'lish kabi boshqa ko'plab mayil va tuyg'u (ob'yektiv dunyoga sub'yektiv munosabat kechinmalari)lar insonning emotsional his-hayajon holatini ifodalaydi.

Emotsiya (tuyg'u kechinmalarining shakli) ijobiy va salbiy turlarga bo'linadi. Ijobiylari: shodu-xurramlik, to'lqinlanish va hayajon, mag'rurlik va iftixor, hayratlanish va boshqalar. Salbiylari: qayg'u va g'am, jahl va g'azab, xafa bo'lish kabilaridan tashkil topadi.

Musiqiy ifoda vositalari: tovush hosil qilish va uning akustik asoslari, musiqiy tovush, sozning tozaligi (intonatsiya), tovush tusi (tembr), nola (vibrato), usul (ritm), o'lchov, sur'at, agogika, artikulyatsiya, dinamik belgi va boshqalar kiradi.

Tovush: fizik hodisa bo'lib, tarang tortilgan jism (sim, yassi plastinka va h.k.)ning tashqi ta'sir natijasida mexanik harakatga kelishi - tebranishi natijasida hosil bo'ladigan jarayondir. Tabiatda qulog'imiz ilg'aydigan turli xil tovushlar mavjud. Lekin ularning hammasini ham musiqiy tovush deb bo'lmaydi. Musiqiy tovush

o'zining to'rt xossasi, a) bir-biriga nisbatan baland pastligi, b) tusi (tembri), v) davomiyligi, ya'ni cho'zimi, g) kuchi bilan shovqinli tovushlardan farq qiladi.

Intonatsiya (lotincha - baland, yuqori): Uning tozaligiga erishish uchun avvalo sozandaning cholg'u asbobi sifatli ishlangan va chalinib tajribadan o'tgan bo'lishi kerak. Bundan tashqari tovushning toza chiqishi ijrochining mahoratiga va kayfiyatiga ham bog'liq. Shuningdek, cholg'udagi qo'shimcha pardalar (dopolnitelnaya applikatura) ni qo'llash orqali ham tovushni past yoki balandligini muvofiqlashtirish mumkin.

Vibrato - to'lqinlatish, tovush nolasi: tovush sifatini boyituvchi omillardan bo'lib, u tovushga o'ziga xos joziba baxsh etadi va go'yo uni qizdirib jonlantiradi.

Tovush kuchi: Tebranish harakatining kengligi va kuchiga bog'liq. Ya'ni tovush hosil qiluvchi membrananing tebranish miqyosi - amplitudasi qancha keng va kuchli bo'lsa tovush ham shuncha kuchayadi. Dinamik o'zgarishlarni uch asosiy guruhga taqsimlanadi:

a) turg'un, ya'ni o'zgarmaydigan;

b) asta-sekin o'zgaruvchan, pog'onama-pog'ona kuchayib yoki pasayib boruvchi turlari mavjud: kuchsizdan (pastdan): pp-p-mp-mf-f-ff kuchliga va aksincha kuchlidan ff-f-mf-mp-p-pp susayib boruvchi;

v) qarama - qarshi - tafovutli (kontrastniy) p-f, pp-ff va unga aloqador urg'ular tovush kuchini oshirish va pasaytirish belgilari sifatida asar mohiyatini ochishda xizmat qiladi.

Ijrochilik texnikasi: Barmoqlar harakatchanligi kabi omillar kiradi.

Ijrochilik holati: cholg'u sozini qanday ushlash, uni chalishga hozirlash va chalish uchun (butun tana, bosh, qo'llar, oyoqlar, ambushyur) tayyor bo'lish tushuniladi.

Zarb – arabcha - urmoq, urish ma'nosini bildiradi va mazkur cholg'uda barmoq yordamida zarb bilan urish, barmoq bilan chertish, silkitish va boshqa harakatlar orqali tovush hosil qilinadi.

Musiqiy xotira - inson ruhiy jarayonining muhim jihatlaridan biri yod olish va xotirada saqlash bo'lib, uning mohiyati esda saqlab qolish va zarur paytda o'sha xotiradagilarni ma'lum bir vosita orqali yuzaga chiqarish-namayon qilish hisoblanadi.

Xotira turlari:

a) tovush balandligi, kuchi, tembri, lad tizimi, usuli, ohangdoshligi, kuy va qo'shiq shaklini esda saqlash bilan bog'liq xotira turlari;

b) inson qiyofasi, tabiat manzarasi, buyum namunasi, biror obraz, nota yozuvi, ularning choʻzimi, turoqlanishi va boshqalarning qogʻozda - yozuvda, ekranda ifodalanishi koʻzda muhrlanadi va koʻrish xotirasiga kiradi;

v) turli harakatlarni eslab qolish va uni qaytarish (dirijerlik, raqs, pantomima va h.k.), cholgʻu asbobini tana sezgi organlari (lab, qoʻl va barmoqlar, nafas organlari harakati va h.k.) sezib eslab qolinishi sezgi-harakat xotirasi;

g) esnash, kulish, yigʻlash, lazzatlanish, ta'sirlanish, emotsiya tuygʻularini esga olib oʻzida aks ettirish his-hayajon xotirasi;

d) hikoya, roman, she'r, maqol, topishmoq va boshqalar soʻz-mantiq xotirasi turlariga kiradi.

Xotirani yanada mustahkamlash uchun ustoz sozandalar (G.G.Neygauz) tomonidan musiqiy asarni yod olishda quyidagicha yoʻl tutilishi uqtiriladi:

a) asarni nota bilan cholgʻu asbobida chalib esda saqlashga harakat qilish;

b) notasiz cholgʻuda yoddan chalish;

v) cholgʻu asbobisiz notaga qarab koʻrish orqali koʻz xotirasida mustahkamlash;

g) notasiz va cholgʻu asbobisiz hayoldan oʻtkazish orqali musiqiy xotira mustahkamlanadi.

Musiqiy xotira mustahkam boʻlishi uchun nafaqat aqliy xotira (quvvaiy hofiza), balki, «qalb xotirasi» zarurligini koʻpchilik olimlar ta'kidlashadi.

Usul sezgisi musiqiy asarlarning tuzilishida eng asosiy omillardan biri boʻlib, ijrochilik jarayonida katta ahamiyatga ega. U inson organizmi bilan tabiatdagi oʻzaro oʻlchov va ritmik bogʻliqlik hamda mutanosiblikni ifodalaydi. Bunda insonning yurak urishi, nafas olishi, qadam tashlashi, hissiy (emotsional) harakat sezgilari tabiatining barcha jihatlari bilan bogʻliqdir.

Tizim - bogʻliqlik

Keys stady – aniq vaziyatni oʻrganish, taxlil etish ijtimoiy ahamiyatga ega natijalarga erishishga asoslangan ta'lim.

Folklor – xalq ogʻzaki ijodiyoti.

Forshlag – kichik notachalar bilan koʻrsatilgan bir yoki bir necha tovush boʻlib, buning uzunlik miqdori takt oʻlchoviga kirmaydi. Undan keying notaga bogʻlanib keladi.

TESTLAR

1. Shashmaqom XX asrgacha qay tarzda yetib kelgan?
 - A) Og'zaki ustoz-shogird a'nanasi orqali
 - B) Yozma manbaalar
 - C) Nota yozuvlari
2. O'tmishda maqomlar qaysi cholg'u asboblarida ijro etilgan?
 - A) Nog'ora va dombra
 - B) Ud va nog'ora
 - C) Doira va tanbur
3. Shashmaqom dastlab qachon va kim tomonidan notaga tushirilgan?
 - A) 1923.V.Uspenskiy
 - B) 1925.Yu.Rajabiy
 - C) 1950.Yu.Rajabiy
4. O'zbekistonda nechta maqom yo'llari mavjud?
 - A) 2
 - B) 4
 - C) 3
5. 2-4 xofiz tomonidan cholg'u jo'rligisiz ijro etiladigan janr nima deb ataladi?
 - A) Doston
 - B) Maqom
 - C) Katta ashula
6. 12 maqom qanday ataladi?
 - A) Chormaqom
 - B) Duozdax
 - C) Xorazm
7. Turkiston xalq konservatoriyasi nechanchi yilda ochilgan?
 - A) 1920
 - B) 1918
 - C) 1930
8. Toshkent davlat konservatoriyasi tashkil topgan sanani belgilang?
 - A) 1936
 - B) 1937
 - C) 1938
9. O'zbekiston Respublikasi madxiyasining muallifi kim?
 - A) I.Akbarov
 - B) S.Yudakov
 - C) M.Burxonov
10. Dutor so'zi qaysi til vositasida yaratilgan?
 - A) Arab

- B) Fors
 - C) Tojik
11. Dutor cholg'usi qays daraxtdan yasaladi?
- A) Olma
 - B) Tut
 - C) Terak
12. Maqomat-yer yuzining qaysi qit'alarida tarqalgan?
- A) Afrika
 - B) Yevropda
 - C) Osiyoda
13. Xozirgi maqom ansambli kimning nomi bilan yuritiladi?
- A) Yunus Rajabiy
 - B) Doni Zokirov
 - C) Faxriddin Sodiqov
14. Shashmaqomning ashula qismi qanday ataladi?
- A) Nasr
 - B) Savt
 - C) Mushkilot
15. Saraxbori Buzrukda nechta tarona bor?
- A) 4ta
 - B) 6ta
 - C) tarona yo'q
16. "Sharq Taronalari" xalqaro musiqa festivali necha yilda o'tkaziladi?
- A) 1 yilda
 - B) 3 yilda
 - C) 2 yilda
17. "Saraxbori Rost"da nechta tarona bor?
- A) 4ta
 - B) 5ta
 - C) 6ta
18. O'zbekiston Davlat konservatoriyasi yangi binosi qaysi yili qurilgan?
- A) 2002 y.
 - B) 2003y.
 - C) 2001y
19. 1-Respublika maqom ijrochilari tanlovi nechanchi yili o'tkazilgan?
- A) 1978y.
 - B) 1983y.
 - C) 1987y
20. Uyg'ur maqomlari nechta?
- A) 4ta
 - B) 6ta
 - C) 12ta

21. "Maqomlar masalasiga doir" nomli kitobning muallifi kim?
A) Isxoq Rajabov
B) Toxir Rajabiy
C) Otanazar Matyakubov
22. O'zbek xalq cholg'u asboblari kim tamondan rekonstruksiya qilingan?
A) A.I. Petrosyan
B) A. Odilov
C) Usta Usmon Zufarov
23. Dutor cholg'usi qaysi cholg'ular guruxiga kiradi?
A) Urma sozlar
B) Mizrobli sozlar
C) Chertib chalinadigan
24. An'anaviy ijrochilik kafedrası nechanchi yili tashkil topgan?
A) 1970y
B) 1972y
C) 1978y
25. "Sharq taronalari" xalqaromusiqa festivali qayerda o'tkaziladi?
A) Buxoroda
B) Boysunda
C) Samarqanda
26. "Mug'ilchai Navo" turkumi qaysi maqomga kiradi?
A) Farg'ona - Toshkent maqomiga
B) Navo maqomiga
C) Dugoh maqomiga
27. Xorazm maqomini kim notaga olgan?
A) Xojaxon Boltayev
B) Matniyoz Yusupov
C) Komiljon Otaniyozov
28. Talqin usulining o'lchovini toping?
A) $4/4$ $2/4$
B) $5/4$
C) $3/4$ $3/8$
29. Nasr usulining o'lchovini toping?
A) $4/4$ $2/4$
B) $3/8$ $3/4$
C) $2/4$ $4/4$
30. Talqini Ushshoq qaysi maqomga kiradi?
A) Rost
B) Iroq
C) Navo
31. Shashmaqomning qaysi maqomida Tarje' qismi yoq?
A) Buzruk
B) Iroq

- C)Rost
32. Shashmaqomning qaysi maqomoda Gardun qismi yoq?
- A)Buzruk
 - B)Iroq
 - C)Rost
33. Shashmaqomning ashula yo‘li qanday nomlanadi?
- A)Ashula
 - B)Sho‘ba
 - C)Nasr
34. Shashmaqomning cholg‘u yo‘li qanday nomlanadi?
- A)Mushkilot
 - B)Sho‘ba
 - C)Cholg‘u
35. Dutor cholg‘u haqida nechanchi asrda va kim tomonidan ilk bor tilga olingan?
- A)Darvishali Changiy XVI asr
 - B)Al-Husayniy XV asr
 - C)Farobiy X asr
36. Qaysi vohalarda dator ijrochilik maktablari mavjud?
- A)Xorazm, Toshkent, Andijon
 - B)Qashqadaryo, Jizzax
 - C)Navoiy, Buxoro
37. Mushkilot bo‘limining asosiy qismlarini qo‘rsating?
- A)Tasnif, Tarje’, Gardun, Muxammas, Saqil
 - B)Tasnif, Peshrav, Gardun, Muxammas, Saqil
 - C)Tasnif, Tarje’, Gardun, Hafif, Saqil
38. Xorazm maqomlarining ashula yo‘li qanday nomlanadi?
- A)Ashula
 - B)Sho‘ba
 - C)Aytim
39. Xorazm maqomlarining cholg‘u yo‘li qanday nomlanadi?
- A)Cholg‘u
 - B)Chertim
 - C)Sho‘ba
40. Saql Vazmin qaysi maqomga kiradi?
- A) Buzruk
 - B) Navo
 - C) Iroq

ADABIYOTLAR:

1. Rajabov I. «Maqomlar masalasiga doir» T. 1963.
2. Karomatov F. «Узбекская инструментальная музыка». М. «Музыка», 1987.
3. Rasultoyev J. «O'zbek dutor ijrochiligi» T. «O'qituvchi». 1997.
4. Ziyayeva M. “Dutor” T. 2008.
5. Fitrat A. «O'zbek klassik musiqasi va uning tarixi». T. 1993.
6. Toshpo'latova I. “Dutor taronalari” T., 2010.
7. Тошпўлатова И. Анъанавий дутор ижрочилиги. –Т., 2004.
8. Қосимов Р. Анъанавий танбур ижрочилиги. –Т., 2002.
9. Ражабий Ю. Шашмақом. II жилд. –Т., 1968.
10. Ражабий Ю. Шашмақом. I жилд. –Т., 1966.
11. Ражабов И. Мақом асослари. –Т., 1963.
12. Грампластинкалар: Д-019013, Д-019014, Д-020507.
13. Р.М.Хожиева “Дуторим созим меним” Т.1999
14. Р.М.Хожиева “Дутор тароналари” Т.2007
15. Р.Қ.Қосимов “Ражабийхонлик” илмий анжуман материаллари, Т.1994
16. Ўзбекистон телерадио компаниясининг “Олтин фонди”да сақланаётган аудио ёзувлари.

MUNDARIJA

Kirish	3
An'anaviy cholg'u(dutor) sinfi.....	6
Dutor tarixidan.....	8
Dutor va uning o'zbek an'anaviy musiqa ijrochiligidagi o'rni.....	11
Dutor ijrochiligidagi maktablari.....	13
Mohir ustozlarning ijro uslublari xaqida.....	15
Dutor ijrochiligidagi bezaklar.....	18
Berilgan asarlarga izohlar	23
Tasnifi Rost	27
Garduni Rost	34
Muxammasi Ushshoq	37
Muxammasi Panjgoh	42
Saqili Vazmin	47
Saqili Rak-rak	51
Mo'g'ulchai Buzruk.....	56
Talqinchai Mo'g'ulchai Buzruk	59
Qashqarchai Mo'g'ulchai Buzruk	63
Soqiynomai Mo'g'ulchai Buzruk	66
Ufari Mo'g'ulchai Buzruk	69
Talqini Ushshoq	71
Talqini Ushshoq taronasi	76
Nasri Ushshoq	77
Talqini Uzzol	83
Talqini Uzzol taronasi	89
Nasrulloi	91
Nasrulloi I taronasi	97
Nasrulloi II taronasi	99
Xojiniyoz	101
Xojiniyoz talqinchasi.....	103
Xojiniyoz qashqarchasi	106

Xojiniyoz soqinomasi	108
Xojiniyoz ufori	109
Glossariy	111
Testlar	115
Adabiyotlar	120
Mundarija	122
Testlarning javoblari	123

TESTLARNING JAVOBLARI:

1. A
2. C
3. A
4. C
5. B
6. B
7. B
8. A
9. C
10. B
11. B
12. C
13. A
14. A
15. B
16. C
17. B
18. A
19. B
20. C
21. A
22. A
23. C
24. B
25. C
26. C
27. B
28. C
29. C
30. A
31. C
32. B
33. C
34. A
35. B
36. A
37. A
38. C
39. B
40. A

TOSHPO‘LATOVA IQBOL SABIRDJANOVNA

“AN’ANAVIY CHOLG‘U IJROCHILIGI”

(Dutor)

***O‘zbekiston davlat konservatoriyasi talabalari uchun
o‘quv qo‘llanma***

(o‘zbek tilida)

Muharrir	<i>A.Xasanov</i>
Musavvir	<i>N.Umurov</i>
Texnik muharrir	
Musahhih	<i>T.Smirnova</i>
Kompyuterda tayyorlovchi	<i>B.Ashurov</i>

Bosishga 30.04.2017 yilda ruxsat etildi. Bichimi 60x84 1/8.
Shartli b.t. 11,5. Nashr b.t. 11,75. Adadi 350 nusxa.
Buyurtma № 11-2017. Bahosi shartnoma asosida.

“Musiq” nashriyoti.
Original maket O‘zbekiston davlat konservatoriyasining
Tahrir-nashriyot bo‘limida tayyorlandi va chop etildi.
700027. Toshkent, Olmazor ko‘chasi, 1-uy.